

Dimenzija majčinstva kroz prizmu religije i religijskih obreda

Božičković, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:396748>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Danijela Božičković

Dimenzija majčinstva kroz prizmu religije i religijskih obreda

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Danijela Božičković

Dimenzija majčinstva kroz prizmu religije i religijskih obreda

Matični broj: 0009074950

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij kulturologije

Mentor/ica: Doc.dr.sc. Sarah Czerny

Rijeka, 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad pod naslovom: navesti naslov rada te da sam njegova autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studenta/ice: Danijela Božičković

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

1. SAŽETAK	
2. UVOD.....	1
3. TEMELJNI POJMOVI ISTRAŽIVANJA.....	2
3.1 RODITELJSTVO.....	2
3.2 MAJČINSTVO.....	3
3.3 OČINSTVO.....	5
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	7
4.1 PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA.....	7
4.2 METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA.....	8
4.2.1 KULTURNA ANALIZA.....	8
4.2.2 INTERVJU I ANKETA.....	9
5. UTJECAJI NA IDEJU MAJČINSTVA.....	11
5.1 RELIGIJA.....	12
5.1.1 POLOŽAJ MAJKE U KATOLIČANSTVU.....	12
5.1.2 OBRED KRŠTENJA.....	14
5.1.3 RELIGIJA I DRŽAVA.....	16
5.2 FINANCIJSKI STATUS.....	18
5.2.1 ORGANIZACIJA RADA I EDUKACIJA.....	18
5.2.2 DOSTUPNOST I RAZINA DRŽAVNE POTPORE	20
6. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA RELIGIJSKIH OBREDA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE.....	22
7. REZULTATI INTERVJUA I ANKETA.....	25
7.1 OBITELJSKA POZADINA.....	26
7.2 KRŠTENJE.....	28
7.3 MAJČINSTVO.....	31
8. ZAKLJUČAK.....	35

9. LITERATURA.....36

1. SAŽETAK

Ovaj diplomski rad nastoji razlučiti kulturne i ideološke promjene koje se događaju prilikom shvaćanja ideje majčinstva kroz prizmu religijskih obreda, točnije obreda krštenja kojeg nalazimo kod katoličkih kršćana. Kulturnom analizom znanstvenih tekstova i istraživanja ovog obreda nastoji se obuhvatiti i objasniti neke od faktora koji su kroz stoljeća i godine utjecali na ideju roditeljstva, specifičnije majčinstva, te kako se ta ideja, ali ujedno i doživljaj majčinstva mijenjaju danas.

Ključne riječi: majčinstvo, natalitet, religija, kulturna analiza

1. SUMMARY

The main focus of this paper is to explore cultural and ideological change in everyday understandings of the idea of motherhood. This will be done by looking at these changes through the prism of religious ceremonies, in particular through the religious ceremony of baptism in Catholic Christianity. Using relevant social theory, as well as research into religious ceremonies of baptism, this paper aims to explain some of the factors which, over the centuries, has affected the idea of parenthood, more specifically motherhood, and how this idea and experience continues to change today.

Key words: motherhood, birthrate, religion, cultural analysis

2. UVOD

Ovaj diplomski rad će se posvetiti istraživanju društvenih utjecaja na procese razvoja i promjena određenih koncepata i ideja kao što su različita shvaćanja ideja i praksi roditeljstva, a prvenstveno majčinstva. U kratkim crtama ću nastojati objasniti neke od utjecaja na ideju majčinstva, no radi opširnosti, zamršenosti i zahtjevnosti ove tematike istraživanje u ovom radu će se bazirati na istraživanje iskustva i koncepta majčinstva kroz prizmu religijskih obreda, točnije obreda krštenja u katoličanstvu.

Ideja majčinstva naročito je podložna promjenama tijekom godina, a u ovom radu nastojat ću sabrati te objasniti neke od najvažnijih aspekata društva koji doprinose i omogućavaju tu promjenu. Neki od tih utjecaja koji oblikuju ideju majčinstva, a na koje će se ovaj rad bazirati su religijska shvaćanja i tumačenja uloge majki, financijska stabilnost ili nestabilnost kako pojedinaca tako i društvenog sustava odnosno države, organizacija rada u društvu, postojanje socijalne podrške.

Intervjui te ankete kao neke od metoda istraživanja, služe kako bi bolje razumjeli razlike, ako ih ima, u razmišljanju i iskustvima žena različitih generacija, a temeljna pitanja intervjuja bazirat će se na pojedinačnom shvaćanju ideje majčinstva kroz prizmu religije kao i popratnih obaveza te će nastojati obuhvatiti individualni kontekst, povijesni, vremenski, društveni, kulturni, religijski, svake od ispitanica koji je imao ulogu u oblikovanju individualnog mišljenja i shvaćanja. Nastojat ću objasniti važnost religije te religijske zajednice u životu majki na našem području na kojem se nije dogodio veći odmak od religioznosti te na kojem i danas veliku važnost zauzima katoličanstvo kao primarna religija.

Religija kao skup određenih ideja oko sebe okuplja skupinu ljudi koji sačinjavaju zajednicu koja provodi i širi te ideje unutar, ali i izvan kruga zajednice. Kroz istraživanje nastojat ću ukazati, upravo, na važnost takve religijske zajednice na našem području te na način na koji ona ima utjecaj na ideju i ulogu majčinstva. Također, nastojat ću objasniti zašto je enkulturacija djece, odnosno proces učenja kroz iskustvo te opažanje ponašanja roditelja kao i članova zajednice od rođenja, kroz religijske obrede, poput obreda krštenja, jedan od najvažnijih načina širenja vrijednosti religijske zajednice te je, ujedno, i najvažniji utjecaj na samu ideju roditeljstva.

Kroz kulturnu analizu te uz rezultate intervjua ovaj rad stremi pobližem razumijevanju procesa oblikovanja neke ideje, u ovom slučaju ideje majčinstva, s obzirom na složenost ove tematike, uloga religije u formiranju i oblikovanju ideje majčinstva je samo mali reprezentativni dio kojeg će se u ovom radu istraživati.

3. TEMELJNI POJMOVI ISTRAŽIVANJA

Roditeljstvo, majčinstvo kao i očinstvo su ključni pojmovi korišteni prilikom istraživanja i pisanja ovog rada te je iz tog razloga potrebno posebnu pažnju posvetiti definiranju te razumijevanju tih pojmova, kako u užem, leksikografskom tumačenju riječi, tako i u širem, kulturološki obojenom smislu i značenju istih. Kako bi mogli razumjeti kontekst ideje majčinstva na kojoj će se ovaj rad bazirati, smatram da je važno pokušati razjasniti i razumjeti koncepte roditeljstva i očinstva koji se neminovno povezuju i interferiraju s idejom majčinstva.

3.1 RODITELJSTVO

Rječnička definicija riječi roditeljstvo jeste „stanje i sposobnost da se bude roditelj, da se ima potomstvo“¹, odnosno „stanje osoba koje imaju djecu“². Riječ roditelj je tako definirana kao otac i majka, odnosno osoba koja ima dijete³.

Prema Maji Ljubetić (u Pintar, 2018), roditelji su prvi te ujedno najznačajniji odgajatelji djeteta, oni su prvi modeli identifikacije kao i imitacije te predstavljaju poveznicu uspostavljanja socijalnih kontakata sa širim okruženjem, a roditeljstvo predstavlja proces u kojem se roditelji u stalno razvijajućem odnosu sa svojom djecom uče fleksibilnosti i toleranciji (Ljubetić, 2007). Roditelji su djetetovi prvi učitelji te od njihova zalaganja i ponašanje kao i roditeljskih vrijednosti uvelike ovisi formiranje kao i ponašanje djece tijekom njihova razvoja i odrastanja (Previšić u Pintar, 2018). Za djetetov razvoj, odgoj, socijalnu kompetentnost, emocionalnu sigurnost te intelektualno postignuće veliku važnost ima uloga roditelja kao glavnog aktera procesa djetetova rasta i razvoja (Klarin u Jurčević Lozančić i Kunert, 2015).

Prema Mirjani Pernar (2010), termin roditeljstvo javlja se u trenutku razvijanja ideje o jednakoj važnosti majke i oca u razvoju i odgoju djeteta bez obzira na njihove spolno determinirane uloge. Tradicionalno shvaćanje majčinstva se veže uz brigu, podizanje i njegu djeteta tako da ispunjava društvena očekivanja dok se tradicionalno viđenje oca veže uz njegovu financijsku brigu za kućanstvo i obitelj, no prema Pernar (2010) takva shvaćanja se mijenjaju iz nekoliko

¹ Definicija riječi roditeljstva prema Hrvatskoj jezičnom portalu. Preuzeto s <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [Datum pristupa: 17.05.2022.]

² Definicija riječi roditeljstvo prema Školskom rječniku hrvatskog jezika. Preuzeto s <https://rjecnik.hr/search.php?q=roditeljstvo> [Datum pristupa: 17.05.2022]

³ Definicija riječi roditelj prema Školskom rječniku hrvatskog jezika. Preuzeto s <https://rjecnik.hr/search.php?q=roditelj> [Datum pristupa: 17.05.2022]

razloga, prvi je taj da danas obitelji imaju puno manje djece te postoji mogućnost da se izađe u susret individualnim potrebama svakog djeteta, nadalje, s obzirom na to da danas majke rade puno radno vrijeme na poslovima izvan kuće javlja se potreba podjele poslova brige oko djece, te se, također, u novije doba od očeva očekuje da preuzmu jednaku razinu odgovornosti za dijete te dolazi do jačanja egalitarne etike roditeljstva.

Prema Juul (u Pećnik i Starc, 2010) današnji roditelji moraju ponovno izumiti partnerstvo između muškarca i žene te vodstvo u odnosu na djecu i mlade u skladu s novim vrijednostima kao što su ravnopravno dostojanstvo te autentičnost, a sve to kako bi se izbjeglo ugrožavanje integriteta djece i mladih.

Marta Ljubešić (u Starc, 2014) smatra da roditeljstvo može biti najljepša ali i najzahtjevnija životna uloga.

Dakle, vidimo da je definiranje roditeljstva znatno teže i zahtjevnije kada se značenju te riječi pored lingvističkog značenja pridoda kulturno obojeno značenje. Roditeljstvo u najužem lingvističkom smislu označava sposobnost da se bude roditelj, da se ima potomstvo, no u društveno-kulturnom kontekstu roditeljstvo je ujedno i preuzimanje odgovornosti i brige za dijete, preuzimanje uloge hranitelja, učitelja i odgojitelja uzimajući u obzir individualne potrebe koje dijete ima u procesu njegova psihološkog, kognitivnog i emocionalnog razvoja te integriranja u društvo.

3.2 MAJČINSTVO

Majčinstvo je prema Hrvatskom jezičnom portalu „stanje ili svojstvo majke (u odnosu na dijete)“⁴, a pojam majke definiran je kao „a. žena koja je rodila jedno ili više djece b. ona koja je rodila u odnosu na one koje je rodila; mama c. ženka koja je donijela na svijet u odnosu na mladunčad“⁵.

Kako je naznačeno u Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske pod pojmom majka podrazumijeva se osoba koja je rodila ili posvojila dijete te, u slučaju začeca medicinski potpomognutom oplodnjom uz dati pristanak, osoba koja je dala svoje jajne stanice⁶.

⁴ Definicija riječi majčinstvo prema Hrvatskom jezičnom portalu. Preuzeto s <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [Datum pristupa: 17.05.2022.]

⁵ Definicija riječi majka prema Hrvatskoj jezičnom portalu. Preuzeto s https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e11uXRU%3D [Datum pristupa: 17.05.2022.]

⁶ Obiteljski zakon. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> [Datum pristupa: 17.05.2022.]

Aurélie Athan (2020) (u Hendelja i Bartolac, 2021) majčinstvo interpretira kao tranzitivan, razvojni proces kroz koji žena prolazi u periodima prije začeca dok su ideje o majčinstvu nejasne, preko iskustva trudnoće, poroda ili posvajanja djeteta pa sve do kraja života majke, a koji obuhvaća kako tjelesne i biološke promjene, tako i emocionalne i psihološke promjene kao i promjene u socijalnim ulogama žena.

Sofija Vrcelj (2019) majčinstvo shvaća kao društveno-kulturni konstrukt u kojem su društveno prihvatljiva ponašanja i stavovi majke predodređeni kulturom, a obuhvaća majčinstvo kao jedan od ključnih aspekata ženskog identiteta koji je biološki determiniran i predodređen za ulogu primarne njegovateljice i učiteljice.

Pernar (2010) govori o stereotipnom gledanju na ulogu majke kao osobe koja djetetu pruža bezuvjetnu ljubav te društvenog očekivanja da majka uz dijete provede puno radno vrijeme. O majčinstvu kao o vrhuncu i smislu ženskog života, potpunoj predanosti i životnoj svrsi žene ironično govori i Rachel Cusk u djelu „Životno djelo“ iz 2003.godine, a koje naglašava majčinstvo kao proces, kao supostojanje suprotstavljenih osjećaja kao i usklađivanje paralelnih identiteta jer postajanje majkom ne neutralizira ostale životne uloge žene (u Pleić Tomić, 2020; p. 22).

U novijim istraživanjima dolazi se do saznanja da je majčinstvo stečena vještina čiji je najvažniji element njezino vlastito sjećanje na djetinjstvo, te se u istraživanju Geroga, Kapalna i Maina iz 1985. godine (u Pernar, 2010) izdvajaju tri skupine majki:

- U prvoj skupini se nalaze majke čija je slika o djetinjstvu objektivna i uravnotežena, ističući pozitivna kao i negativna iskustva iz djetinjstva, te koje podržavaju djetetovu samostalnost.
- U drugoj skupini se nalaze majke koje djetinjstvu ne pridaju veliku važnost, takozvane „odbacujuće majke“ (2010, p. 256).
- U posljednjoj skupini se nalaze majke čija su sjećanja zbrkana, nabijena emocijama, takozvane „zaokupljene majke“ (2010, p. 256).

U studijima majčinstva postoji distinkcija između razumijevanja koncepta majčinstva, pojam majčinstva (*motherhood*) koristi se za označavanje patrijarhalne institucije majčinstva dok se pojam *mothering* odnosi na proživljeno iskustvo žena koje se nastoje oduprijeti opresivnoj patrijarhalnoj ideologiji (O'Reilly, 2010). Studiji majčinstva razlikuju četiri međudjelovanja i značenja pojma majčinstva, a to su majčinstvo kao institucija, majčinstvo kao iskustvo, majčinstvo kao identitet te majčinstvo kao djelovanje, a istraživanjem tih značenja nastoje se

analizirati i razjasniti zakoni i ideologije patrijarhalnog majčinstva, iskustva i rad žena u ulozi majki, te utjecaj koji iskustvo postajanja majkom ima na ženino shvaćanje sebe i slično (O'Reilly, 2010).

Barbara Pleić Tomić (2020) napominje da majka može biti bilo koja osoba koja se posveti zadovoljenju dječjih potreba, te da ne postoji razlog zbog kojeg bi majčinski rad bio isključivo ženski (Ruddick u Pleić Tomić, 2020), te smatra da se skrbni rad majčinstva treba obilježavati kao rodno neutralan.

3.3 OČINSTVO

Očinstvo se u rječniku definira kao stanje oca⁷, a otac se opisuje kao roditelj muškog spola⁸.

Tradicionalna uloga očeva obuhvaćala je financijsku brigu i zaštitu obitelji i djeteta, no od današnjih očeva se očekuje aktivnija participacija u životu i brizi djece iako su oni tijekom svog odrastanja bili manje pripremani na ulogu roditelja (Pernar, 2010). Djevojčice se od najranije dobi potiče na igru koja simulira obiteljsko okruženje kao što su igranje i briga o lutkama kao i igračkama koje simuliraju kućanske obaveze, kao što su dječji pribor za kuhanje i slično, što najčešće nije slučaj s dječacima, što sve pridonosi nastajanju ozračja biološke determiniranosti u kojoj se žene odgajaju da primarno budu majke i kućanice, a muškarci hranitelji i zaštitnici obitelji. No, u novije vrijeme javlja se potreba za promjenom te paradigme, od muškaraca odnosno očeva se zahtijeva direktnija i aktivnija involviranost kako u brigu o djetetu, tako i u njegov odgoj, ali i roditeljski rad. Za ovo se u literaturi često upotrebljava pojam *novo očinstvo* ili *novi očevi*, a koji se često odnosi na proces redefiniranja pojma očinstva koje se odvija pod djelovanjem nekoliko faktora kao što su: smanjivanje utjecaja društvenih normi na privatan život i stvaranje obiteljskog života, razvoj tehnologija za potpomognutu oplodnju kao i zakonskih regulacija vezanih uz iste, pluralizacija obitelji te promjene u vrijednostima koje se pridaju rodnim ulogama, jačanje društvene prihvaćenosti homoseksualnih partnerstava i obitelji i slično (Švab, 2007).

Marijo Volarević (2017) govori o krizi očinstva, odnosno krizi autoriteta s obzirom na to da se u tradicionalnom patrijarhalnom sustavu figura oca postavlja kao krajnji autoritet u obitelji, a

⁷ Definicija riječi očinstvo prema Hrvatskom jezičnom portalu. Preuzeto s <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [Datum pristupa: 17.05.2022.]

⁸ Definicija riječi otac prema Hrvatskom jezičnom portalu. Preuzeto s <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [Datum pristupa: 17.05.2022.]

ta kriza ima nekoliko uzroka kao što su promjene slike obitelji koja više ne mora nužno biti sastavljena od majke, oca i djece s obzirom na to da je u modernom društvu sve veći broj rastava braka, kao i sklapanje istospolnih zajednica, te da se sve češće žene odlučuju na samostalno roditeljstvo putem umjetne oplodnje. Kao moguće uzroke ove krize očinstva Volarević (2017) navodi opservaciju da muškarac postaje nevažan u prokreaciji s obzirom na to da se razvija tehnologija umjetne oplodnje, on postaje nadomjestiv u ljubavi te suvišan u zaštiti obitelji s obzirom na to da je emancipacija žena sa sobom donijela svojevrsnu ekonomsku neovisnost i sigurnost te žene postaju konkurentne muškarcu u obavljanju određenih društvenih zadaća među kojima su i zaštita obitelji. Sve ovo dovodi do pojačane potrebe za aktivnijom prisutnosti očeva u obitelji kao i odgoju djece, ali i kućanskom radu, čemu uvelike doprinose i državne te zakonske beneficije kao što su pravo na korištenje porodiljnog dopusta koje je dugo vremena bilo rezervirano samo za majke, njihova veća uključenost od samog trenutka rođenja djeteta kroz boravak u porođajnoj sali, brojne edukativne radionice za majke i očeve i slično (Gregory i Milner, 2016).

Jasno je uočljiva motivacija za promjenom klasične patrijarhalne paradigme oca kao autoriteta i hranitelja obitelji. Društvene promjene za sobom povlače i promjene klasične definicije rodni uloga majki i očeva u obitelji, ne osporavajući važnost uloge oca kao i uloge majke u odgoju djeteta, javlja se potreba za većom rodnom simetrijom kako u roditeljskom tako i u kućanskom radu.

4. METODOLOGIJA ISTAŽIVANJA

Ovo poglavlje sadrži sažeto objašnjenje istraživanja ovog rada te objašnjenje cilja koji rad nastoji doseći. Također, objašnjavaju se metode koje su korištene u prikupljanju podataka za ovaj rad kako bi se daljnje izlaganje podataka moglo bolje razumjeti.

Neke od metoda su kulturna analiza, intervju kao metoda prikupljanja informacija iz osobnih iskustava ispitanica, žena u dvadesetim, četrdesetim i šezdesetim godinama života. Intervju će biti jedna od ključnih metoda jer kroz prikupljene podatke možemo pobliže razumjeti utjecaje na ideju majčinstva kroz određeni vremenski period, način života u različitom vremenu, zakonska ograničenja i slično, kroz prizmu religijskog obreda krštenja djeteta. S obzirom na svojevrsna ograničenja koja nam zadaju okviri diplomskog rada te vremenska ograničenja za istraživanje teme kao i širina željenog područja istraživanja, religija predstavlja određeni istraživački normativ ovoga rada kao i sabirnu leću kroz koju se nastoji istražiti manji dio vrlo opširne teme kako bi dobili bolji uvid, u ovom slučaju, u ideju majčinstva u određenom vremenskom periodu.

4.1 PREDMET I CILJ ISTAŽIVANJA

S obzirom na to da je tematika roditeljstva kao i majčinstva vrlo opširna i obuhvaća brojne društvene, kulturne, ekonomske i povijesne kontekste koje je potrebno istraživati, htjela sam izolirati, koliko je to moguće, određeni aspekt majčinstva kroz čije istraživanje sam htjela bolje razumjeti kako samu ideju majčinstva, tako i utjecaje na tu ideju kao i promjene koje se događaju u razumijevanju ideje majčinstva i uloge majki kako u obitelji tako i u društvenoj strukturi. Ovim istraživanjem nastojala sam pobliže ispitati kako je majčinstvo općenito prikazano u vjeri i religiji, da li i kako vjera oblikuje ne samo mišljenje o majčinstvu, nego i proživljeno iskustvo majki vjernica.

Glavni ciljevi i pitanja istraživanja bili su:

- Odrediti opće mišljenje o majčinstvu kroz komponentu vjere.
- Da li i na koji način religija utječe na majčinstvo?
- Koja je uloga i iskustvo majke u religijskim obredima?

Referentna religija u ovom radu bila je ona koja je najzastupljenija na području Republike Hrvatske, a to je kršćanstvo, odnosno katoličanstvo. Kako bi još više fokusirala istraživanje religijskog aspekta majčinstva, naglasak i srž istraživanja temelji se na istraživanje religijskog obreda krštenja djeteta. Radi pojednostavljenja provedbe istraživanja ovaj obred postavljen je kao temeljna odrednica istraživanja iz kojeg se dobivaju slojeviti podaci koji se usložnjavaju i sačinjavaju tek jedan moment u promišljanju i razumijevanju konteksta majčinstva.

4.2 METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

Kulturalni studiji, prema Raymondu Williamsu (u Braović Plavša, 2019: p. 108) predstavljaju „post-disciplinarnu društveno-političku analizu suvremenih kulturnih pojava na raznorodnim metodološkim temeljima marksizma, strukturalizma, post-strukturalizma, analitike moći i feminističke kritike“. Kulturalne studije možemo razumjeti kao multidisciplinarno područje koje nema određenu znanstvenu metodologiju istraživanja, a u čijem je središtu zanimanja pojam kulture kao kišobranskog termina kojim se pokrivaju razne pojave u simboličke prakse, kao što su svakodnevni život, postupci, ponašanja i institucije koji usađuju određene vrijednosti, sposobnosti, vjerovanja, odnosi moći i slično (Duda, 2002).

Kulturalni studiji, dakle, nemaju određenu metodu istraživanja, niti određeno disciplinarno područje iz kojeg nastoje istražiti određene društvene pojave i prakse, već se oni u svom istraživanju naslanjaju na ostale discipline s kojima imaju dodirne točke te kroz koordinaciju metoda i otkrića raznih disciplina dolaze do traženih saznanja o vlastitom predmetu istraživanja. Kulturalni studiji, kao i brojne druge humanističke i društvene znanosti, u svojim istraživanjima često barataju s konceptima koje nije moguće istražiti koristeći postulate klasičnog znanstvenog istraživanja, to znači da je pristup kulturalnih studija intuitivan, baziran na zdravom razumu, definicije pojmova su često nejasne i višeznačne, izvještavanje je subjektivno, instrumenti korišteni pri istraživanju su neprecizni, te su samim time dobiveni podaci često nemjerljivi i neprovjerljivi.

4.2.1 KULTURNA ANALIZA

Pod kulturnom analizom podrazumijevam korištenje kvalitativne metode istraživanja koja se uglavnom oslanja na prikupljanje i analizu govornih i pisanih podataka, a čiji je cilj razumijevanje predmeta istraživanja. Jedna od tih metoda je i etnografija.

Etnografija je „znanost opisivanja grupe ili kulture“ čiji je cilj kroz kvalitativne metode istraživanja doći do cjelovitijeg razumijevanja samog predmeta istraživanja (Relja, 2009; str. 122). Kako Renata Relja (2009: pp. 122-126) kroz tumačenje brojnih autora navodi, zadatak etnografije jeste istraživanje kulturnih pitanja, istraživanje proživljenih iskustava u određenoj kulturi, opisuje konkretne oblike i prakse društva, prikuplja podatke kroz sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima ljudi, njihovo promatranje, intervju, prikupljanje vizualnih materijala i slično.

Etnografska proučavanja prema dr. Milovanu Gavazziju (1928) mogu biti:

- Deskriptivna, odnosno ona koja prikazuju činjenice, pojedinosti i područja rasprostranjenosti pojave koja se istražuje.
- Komparativnim proučavanjem se uspoređuju predmeti etnografskog istraživanja s pojavama koje pronalazimo na drugim područjima ili u drugim kulturama ili u drugim tekstovima te se tako dolazi do etnografskih zaključaka.
- Genetičko proučavanje koje otkriva puteve i načine stvaranja, razvijanja i mijenjanja objekata etnografskih studija.

Kao i svaka kvalitativna metoda, etnografija sa sobom povlači probleme subjektivnosti i naučenih skupova vrijednosti i ponašanja istraživača koju on unosi u svoja promatranja i ispitivanja (Haviland, 2004: p. 22).

4.2.2 INTERVJU I ANKETA

Prema Madrizu (u Fontana i Frey, 2005) intervju predstavlja kvalitativnu metodu prikupljanja podataka koja se oslanja na sistematičko ispitivanje nekoliko pojedinaca, a to ispitivanje može biti istovremeno u obliku grupnog intervju ili individualno. Fontana i Frey (2005) navode neke od karakteristika intervju, a oni mogu biti:

- Strukturirani, odnosno oni u kojima se unaprijed određenim pitanjima fokusira pažnju ispitanika i ostavlja se vrlo malo prostora za varijacije odgovora ispitanika. U ovakvom obliku intervjuiranja, ispitivač je taj koji kontrolira tempo intervju, on je neutralan te ne upliće svoja mišljenja u odgovore ispitanika. Iako ovakav oblik intervju malo toga ostavlja na volji ispitanika mogu se javiti određene pogreške i problemi u ovakvom pristupu, a neke od grešaka može izazvati ponašanje ispitanika koji svojim odgovorima mogu nastojati zadovoljiti ispitivača, ili se ne sjećaju određenih instanci te daju

pogrešan odgovor, nadalje, veliku ulogu ima i samo ponašanje istraživača kao i metoda provođenja intervjua koji se može provoditi uživo ili putem drugih oblika komunikacije, kao što je putem telefona.

- Nestrukturirani intervjui koji su kvalitativne prirode, u kojima ne postoje strukturirana pitanja, uglavnom se znaju određene tematske odrednice te se postavljaju otvorena pitanja na koja ispitanici mogu dati široke odgovore. Cilj ispitivača jeste da razumije kompleksna ponašanja ispitanika, njihov jezik i kulturu. Ovdje se javlja problem ispitivačeve subjektivnosti kao i stvaranja otvorenog odnosa u kojem se ispitanici osjećaju sigurnima prilikom opisivanja vlastitih mišljenja, ponašanja i slično.

Prilikom istraživanja za ovaj rad korišten je polustrukturirani intervju.

Prilikom ovog istraživanja proveden je i narativni intervju. Narativni intervju temelji se na razgovoru odnosno narativu kao sredstvu prijenosa informacija, a cilj mu je doći do detaljne priče kroz koju se prenose ispitanikove misli i shvaćanja u okviru određene tematike intervjua (Halmi, 2005).

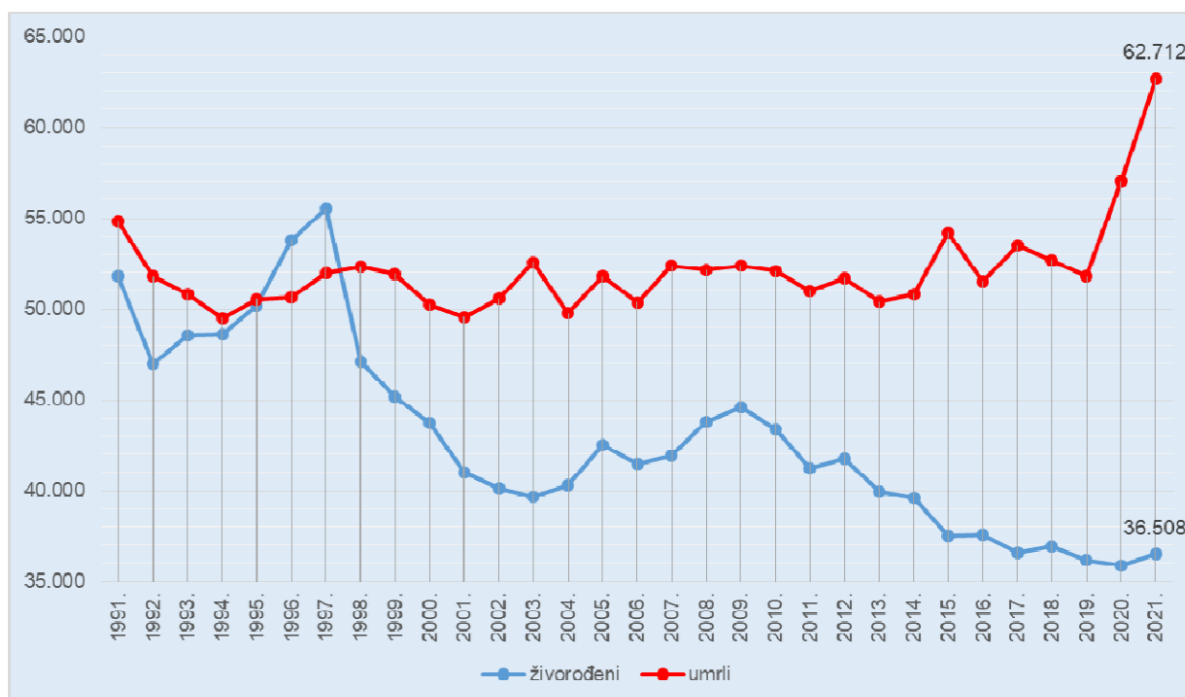
S obzirom na to da se istraživanje ovoga rada temelji na istraživanju proživljenih iskustava žena, smatram da je narativni, polustrukturirani intervju dobra metoda kojom se može doći do boljeg razumijevanja načina razmišljanja i ponašanja ispitanica. Također sam intervjue provodila individualno jer je tematika istraživanja podređena subjektivnim doživljajima ispitanica te je organizacijski bilo lakše izvesti intervjue jedan na jedan.

Neke od ispitanica izrazile su želju za pismenim odgovorom na pitanja kako bi imale vremena razmisliti o ovoj kompleksnoj tematici zbog čega je u svrhu ovog istraživanja provedena i svojevrsna metoda ankete koja je bila ponuđena kao alternativna opcija usmenim intervjuima. Anketa je metoda istraživanja kojom se prikupljanju stavovi i mišljenja dobiveni na osnovu odgovora na pitanja koja se tiču neke određene problematike. Anketa u užem smislu predstavlja „pismeno prikupljanje podataka i informacija o stavovima i mišljenjima na reprezentativnom uzorku ispitanika uz pomoć upitnika“ (Vujević u Radeka, 2018: p.11). Metoda ankete je jednako kao i intervju, pouzdana u onoj mjeri u kojoj su pouzdane i same informacije prikupljene njome. U ovoj anketi korištena su pitanja na koja sam se bazirala i u intervjuima, no nedostatak ove metode jeste nemogućnost postavljanja potpitanja ili dodatnih razjašnjenja istih osim ako ispitanice same nisu tražile dodatno pojašnjenje. S obzirom na kompleksnost teme, teško je postaviti točno specificirana pitanja, s obzirom na to da se većina pitanja bazirala na opisivanje vlastitog mišljenja i iskustava ispitanica.

5. UTJECAJI NA IDEJU MAJČINSTVA

Ideje se kroz povijest razvijaju, značenja im se nadopunjuju i mijenjaju ovisno o različitim povijesnim i društvenim kontekstima u kojima se o njima raspravlja. Tako i ideja majčinstva poprima drugačije oblike i značenja unutar različitih diskursa. Bazirajući se prvenstveno na položaj majčinstva unutar kršćanskih religijskih okvira, uz kratki osvrt i na neke druge moguće utjecaje, nastojat ću predočiti percepciju ideje majčinstva u atmosferi moderniteta, odnosno današnjeg vremena.

Na području Republike Hrvatske od 1991. do 2021. dolazi do kontinuiranog opadanja nataliteta u Republici Hrvatskoj koje je vidljivo na Slici 1., te se može zaključiti da, među ostalim, dolazi do promjene u strukturi ideje kako roditeljstva tako i majčinstva te da postoje razlozi zbog kojih dolazi do opadanja nataliteta. Zbog toga je vrlo važno posvetiti se istraživanju svih aspekata roditeljstva i vanjskih utjecaja kako bi se moglo otkriti zbog čega dolazi do pada stope novorođene djece, kako na području Republike Hrvatske, tako i šire.

Slika 1. Prirodno kretanje u Hrvatskoj od 1991. do 2021.

Izvor podataka: Državni zavod za statistiku, 2022. godine

5.1 RELIGIJA

Prema Havilandu (2004: p.351) religija predstavlja „uvjerenja i oblike ponašanja kojima ljudska vrsta pokušava izaći na kraj s problemima koje smatra važnima, a ne može ih riješiti pomoću poznate tehnologije ili organizacijskih tehnika. Kako bi nadišli ta ograničenja, ljudi se okreću manipulaciji nadnaravnim bićima i moćima“. Haviland (2004: p. 351) navodi neke od obilježja religija, a to su molitve, plesovi, pjesme, prinošenja i žrtvovanja koji imaju ulogu manipuliranja nadnaravnim bićima, bogovima, božicama te moćima u svoju korist. Funkcije religije su tumačenje i pretvaranje nepoznatog u razumljivo, uvjeravanje u postojanje pomoći nadnaravnog, a religije, također, sankcioniraju velik dio ljudskog ponašanja tako što određuju što je ispravno, a što krivo te što je prihvatljivo ponašanje, te ona sudjeluje u održavanju društvene solidarnosti dok rituali služe kao pomoć u učenju usmenih tradicija. Religija postavlja svojevrsne društvene norme te nudi moralne sankcije za individualno ponašanje, također, postavlja zajednički društveni cilj zajednice (Haviland, 2004).

Definicija religije koja je dana u knjizi „Ekumenska trilogija : istočni kršćani, pravoslavni, protestanti“ glasi: „ U užem smislu riječi religija se naziva spremnost čovjeka kojom prihvaća štovanje Boga.“ (Kolarić, 2005: p.48). Vjera se odnosi na prihvaćanje izjave neke osobe bez preispitivanja zbog povjerenja koje prema toj osobi imamo (Kolarić, 2005: p. 49).

Narodi koji su živjeli prije pojave kršćanstva bili su mnogobošci i pogani, vjerovali su u više bogova, duhove zaštitnike kuće, njima su prinosili žrtve u vidu hrane, vrijednih predmeta ili životinja. Takve rituale i žrtvovanja obavljali su kako bi pokazali bogovima ili duhovima poniznost te kako bi za uzvrat primili od njih blagostanje, zdravlje, zaštitu i slično.

Važnu ulogu u širenju i održavanju religije i njezinih vrijednosti ima upravo zajednica koja poštuje i prakticira religijske običaje. Pod pojmom zajednice Lloyd Warneru (u Župančić, 1982: str. 119) misli na određeni broj osoba koje na osnovu pripadnosti socijalnoj skupini razvijaju određeni stav, interese osjećaje i drugo. Te skupine, prema njemu, su lokalizirane na određenom području kojeg su transformirale kako bi održale fizički i socijalni život skupine. Također, svi članovi skupine, direktno ili indirektno imaju doticaj ili odnos s ostalim članovima.

⁹ Preuzeto s https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2022/08/Prirodno_kretanje_2021_0822.pdf [Datum pristupa: 15.08.2022.]

5.1.1 POLOŽAJ MAJKE U KATOLIČANSTVU

Kršćanstvo je religija čija se vjerovanja temelje na osobi Isusa Krista i njegovih djela, a javlja se prije dvije tisuće godina, u prvom stoljeću nove ere od kada počinje i sadašnje brojanje vremena. Isus je uspostavio Crkvu kao zajednicu namijenjenu spasenju ljudi koja će širiti kršćanske vrijednosti. Jedinstvena kršćanska crkva postojala je sve do 1054. godine kada dolazi do raskola između Istočne (pravoslavne) i Zapadne (katoličke) crkve. Razlike između ove dvije crkve je u jeziku na kojem se obredi obavljaju, u samim obredima, crkvenoj stezi i celibatu (pripadnici Istočne crkve se smiju ženiti za razliku od pripadnika Zapadne crkve kojima je ženidba najstrože zabranjena), na čelu Zapadne crkve je papa, a na čelu Istočne patrijarh. To su samo neke od razlika koje su doprinijele razilaženju crkava o kojima piše Kolarić (2005: pp.65 – 93).

U kršćanstvu žena ima važnu ulogu, njezina uloga jeste da pomaže i nadopunjuje čovjeka s istim pravom na poštovanje i ljubav koju i on ima, no njezina uloga uključuje veće žrtvovanje, ona se treba ispuniti u obiteljskoj zajednici kao žena i majka te kao suputnica čovjeku, ona je čovjeku „jednaka po naravi, a različita po službi“ (Valensin, 1931: p.368). Ovakvo mišljenje isključuje apsolutnu jednakost kojoj se u moderno vrijeme teži. Neke od uloge muža i žene u tradicionalnom kršćanskom, odnosno biblijskom braku jesu da je muškarac zaštitnik, vođa, zastupnik i borac, dok je žena njegova pomoćnica, starateljica, sljedbenica i zastupnica (Jambrek, 2009: p. 203).

No, kako Albert Valensin (1931) navodi, počevši od grijeha prve žene Eve, koja se oglašuje na Božju naredbu, žene kroz lik Marije, majke Isusove, postižu svojevrсно iskupljenje jer je Marija, postavši Isusovom majkom postala ujedno i Majka Božja. O važnoj ličnosti kršćanstva piše Marko Babić (2018), a to je upravo lik Blažene Djevice Marije, koja je uzor kreposti kao i uzor moliteljica svim vjernicima i članovima Crkve, koja je kroz molitvu za spasenje i strpljenje začela po Duhu Svetome i rodila Isusa Krista, Sina Božjeg, te je ona kao takva važna za same početke Crkve te se smatra Majkom Crkve i svih njezinih vjernika, odnosno svih ljudi. Marijino majčinstvo, prema Babiću (2018) predstavlja pravi predložak za sliku majke koju i sama Crkva nasljeđuje u odnosu prema svojim članovima i vjernicima kroz djevičansko materinstvo po vjeri, primljenu Božju riječ, ljubav, vjernost i poslušnost, Crkva postaje duhovna majka i to kroz obred krštenja vjernika. Neke od odlika koje krase Mariju, a koje se ujedno preporučuju i svim majkama su: ljubav, vjera u spasenje, poniznost, nada, molitva, bogoslužje te duhovno prinošenje (Babić, 2018).

Ukoliko je utjecaj religije u određenom društvu ili zajednici jak, utoliko je ideja majčinstva i uloga žene i majke limitirana i podređena tim religijskim shvaćanjima. Kršćanstvo daje određeni okvir odnosno idealni kalup žene i majke, očekivanja su vrlo definirana i jasna te neprilagodljiva društvenim oscilacijama i promjenama. U vremenu globalizacije kao i migracije te razvoju komunikacijskih i drugih tehnologija, ljudima postaju dostupnija mišljenja, ideje, obrasci ponašanja pripadnika drugih zajednica i iz drugih dijelova svijeta, zbog čega je sve lakše usporediti kao i izazvati različita vjerovanja i dosadašnji način života, dolazi do pluralizacije mišljenja, vrijednosti, vjerovanja i slično. U periodu propitivanja vlastitih vrijednosti i moderno katoličanstvo se susreće s istima, te će se morati prilagoditi potrebama i izazovima kako bi u svoje učenje integriralo sličnosti i razlike globaliziranog društva. Zbog toga je Marija mnogim današnjim ženama suprotnost od ideala današnje žene koja nastoji ostvariti sebe, lik Marije je zastarjeli model ideala, zbog čega se javlja potreba za promjenom predstavljanja Isusove majke u crkvenoj praksi (Aračić, 2018). U liku Marije se mogu pronaći komponente moderne žene i majke, Marija nije samo pasivna sljedbenica, ona je aktivna i odgovorna, donosi vlastite odluke, propituje i raspravlja, jednako tako se suočava s problemima s kojima se i današnje majke suočavaju kao što je preispitivanje vlastite majčinske uloge tijekom odrastanja djeteta, osamostaljivanje djeteta u kojem majka stupa u drugi red, predstavlja paradigmu onima koji nisu pasivni u prihvaćanju uvjeta društvenog života te se odupire moćnicima (Aračić, 2018). Prema Dinku Aračiću (2018), Marija je žena koja ne misli samo na svoga Sina, nego ona podržava i usmjerava njegove sljedbenike ka Bogu, ona nije blažena među ženama radi svoga majčinstva, već i zbog svoje vjere, što znači da majčinstvo ne predstavlja puku biološku ulogu, ono je ujedno i čin slobode. Svako majčinstvo, prema Aračiću (2018) pretpostavlja suradnju s Bogom, a sama činjenica da je žena postala majkom Sina Božjeg govori o važnosti majčinstva, majčinstvo prikazuje neizmjernu Božju ljubav. Majčinska uloga je i odgajanje djece koja, kako navodi Aračić (2018), predstavljaju ljudski kapital, dok je majčinstvo gospodarski kapital, zbog toga što je upravo rađanje to koje osigurava život, a samo opadanje nataliteta uzrokuje gospodarske krize.

Kao glavne spoznaje Katoličke Crkve u odnosu na državu Bono Zvonimir Šagi (1995; .927) navodi potrebu za „priznanje religijskog pluralizma u društvu, afirmativni stav prema vjerskoj slobodi u svakom društvu, autonomija vremenitih stvarnosti, društva u odnosu na religiju i Crkvu,“ a zadatak Crkve jeste pronaći način kako svoju poruku prenijeti ljudima u novoj kulturi.

5.1.2 OBRED KRŠTENJA

Prema Havilandu (2004: p.364) vjerski obredi predstavljaju sredstvo pomoću kojeg se ljudi povezuju s božanskim, odnosno ritual predstavlja religiju na djelu. Prema njemu se ritualima pojačavaju socijalne veze unutar grupe, njima se proslavljaju značajni događaji, a društvene krize poput smrti člana zajednice se čine podnošljivijima (Haviland, 2004: p.364).

Obred krštenja jedan je od najvažnijih religijskih obreda u kršćanstvu, a započinje pričom o Isusovu krštenju u rijeci Jordan od strane Ivana koje simbolizira prekid s dotadašnjim životom Isusa kao drvodjelje te započinjanje njegove spasiteljske misije u Izraelu (Staržik, 2020). čin uranjanja Isusa u rijeku simbolizira njegovu smrt, dok čin izranjanja simbolizira njegovo ponovno rođenje u Duhu Svetome.

U katoličkoj vjeri postoji ukupno sedam sakramenta od kojih su¹⁰:

- Tri sakramenta odnosno obreda inicijacije u crkvenu zajednicu, a to su krštenje, potvrda ili krizma te sveta pričest ili euharistija.
- Sakramenti ozdravljenja su ispovijed odnosno pokora te bolesničko pomazanje.
- Sakramenti u službi zajednice su svećenički red te sakrament braka odnosno ženidba.

Kako je opisano na stranici Svetišta Gospe Sinjske čin krštenja može biti vodom, krvlju ili željom od kojih je najčešće krštenje vodom koje može biti polijevanjem ili uranjanjem krštenika, krštenje krvlju se odnosi na mučeništvo podneseno krvlju od strane osobe koja nije krštena vodom, dok krštenje željom predstavlja mučeništvo koje podnosi osoba koja se nije krstila vodom, ali je izrazila želju, no na neki način je bila spriječena u tome kao što je na primjer radi smrti. Bitni čin krštenja predstavlja trostruko uranjanje ili polijevanje vodom krštenika koje simbolizira svojevrsno pranje od grijeha te ponovno rođenje¹¹.

Krštenje, prema Vjekoslavu Bajsiću (1978) predstavlja uvrštavanje pojedinca koji se krsti u kršćansku zajednicu i njihovu kulturu, predstavlja njegovu enkulturaciju koja se odvija najčešće od djetinjstva, kroz kućni odgoj te odgoj u školi, kroz socijalizaciju djeteta, stvaranje emocionalnih poveznica i slično. Krštenje je, dakle, proces kojim se ulazi u društvo s nadnaravnom dimenzijom, a tim činom Crkva postaje majka, svojevrsna zaštitnica i životna učiteljica te spasiteljica krštenika (Bajsić, 1978).

¹⁰ Svetište Gospe Sinjske. Sedam svetih sakramenata. Preuzeto s <https://www.gospa-sinjska.hr/index.php/sakramenti/66-sedam-svetih-sakramenata> [Datum pristupa: 02.07.2022.]

¹¹ Svetište Gospe Sinjske. Sedam svetih sakramenata. Preuzeto s <https://www.gospa-sinjska.hr/index.php/sakramenti/66-sedam-svetih-sakramenata> [Datum pristupa: 02.07.2022.]

Današnja praksa krštenja djece sa sobom donosi i određene razlike u mišljenjima s obzirom na to da je praksa krštenja služila kao krajnja inicijacija odraslih koji su izgradili i potvrdili svoju vjeru u zajednicu, dok se krštenjem djece daje svojevrsno obećanje, zavjet prihvaćanja vjere koji se potvrđuje krizmom djeteta, zbog čega veliku ulogu u enkulturaciji djece u kršćansku vjeru imaju roditelji, kumovi te sama crkvena zajednica (Valković, 1978). Dakle, u vremenu kada je sekularizacija sve učestalija i jača, krštenje djeteta kroz vjeru roditelja ne predstavlja ujedno i garanciju njegova kasnijeg uključivanja u vjersku zajednicu niti prihvaćanja vjerskih vrijednosti te zajednice, zbog toga veliku ulogu u prenošenju kulture vjerske zajednice na dijete imaju upravo roditelji, odnosno majka kao primarna odgajateljica koja svoju vjeru, poput Marije, majke Isusove, treba da prenosi na svoje dijete. Dakle, obitelj, roditelji odnosno u najvećoj mjeri, majka je ta koja izvršava djetetovu socijalizaciju i prenošenje religijskih vrijednosti, a koje se potvrđuju djetetovim sudjelovanjem u religijskim ritualima.

Vidimo da krštenje predstavlja religijski obred u kojem pojedinac kroz provođenje određenih crkvenih praksi kao što su uranjanje ili polijevanje vodom, odricanje od zla i slično postaje članom crkvene zajednice. U katoličanstvu vidimo da upravo zajednica ima veliku važnost u religijskom životu njezinih pripadnika, crkvena zajednica jeste širiteljica vjere, nositeljica kulture i kršćanskih vrijednosti. Prema Sandersu (u Župančić, 1982: p.123) postoje 9 procesa koji su neophodni za egzistenciju neke zajednice, a to su : stjecanje novih članova, socijalizacija, komunikacija, diferencijacija i dodjela statusa, raspodjela dobara i usluga, socijalna kontrola, dodjela prestiža, podjela moći, socijalna mobilnost i integracija kroz prilagođavanje, a obred krštenja je vrlo dobar indikator i pokazatelj procesa djelovanja katoličke zajednice te važnosti koju vjerski obredi imaju u njezinoj dugoročnoj održivosti. Istraživanja ovakvih oblika religijskih običaja i praksi je vrlo važno s obzirom na to da takve prakse ne samo da prenose određene religijske ideje i prikazuju religijske simbole, nego i odražavaju sliku društva i zajednice koja ih na određeni način prakticira.

5.1.3 RELIGIJA I DRŽAVA

Ante Marojević (2016) u svom radu govori o odnosu religije, odnosno Crkve i vlasti u nekadašnjoj Jugoslaviji koja je sistematski nametala ateizam. Crkvena politika toga vremena, prema njemu (Marojević, 2016) bila je nastrojena antikomunistički, te je nastojala očuvati nacionalne i kulturne vrijednosti hrvatskog naroda, a svojim položajem izvan sustava institucija Crkve nije bila podložna izravnoj kontroli vlasti zbog čega se njezin mobilizirajući potencijal

shvaćao kao opasnost po ideološke vrijednosti države te kao uporište antisocijalističkih snaga. Tadašnja vlast je kroz ateizam te sekularnu prirodu nastojala ukloniti religijske razlike te zaustaviti stvaranje nacionalističkih tenzija između različitih naroda koji su živjeli na teritoriju Jugoslavije kako bi se stvorilo društvo jednakosti i jednakih vrijednosti i ideala.

Sekularizacija se može razumjeti kao borba protiv kršćanstva i utjecaja Crkve u društvu, kao desakralizacija, marginalizacija religije te odvajanja Crkve od društvenog poretka, no sekularizacija istovremeno ne znači nestajanje religije, nego mogućnost slobodnog izabiranja religije i vjere (Vučković, 2012).

U Republici Hrvatskoj ustavno je zagantirano pravo svakog pojedinca na slobodu religije i vjere, koji su neovisno o religijskoj pripadnosti jednaki pred zakonom, država je neutralna prema svim religijama, a s obzirom na većinsku pripadnost stanovništva katoličkoj vjeri, u školama je organiziran vjeronauk u koordinaciji s Katoličkom Crkvom koja od države dobiva novčanu pomoć te druge beneficije utvrđene Vatikanskim ugovorima. Iako se u legislativnom smislu Hrvatska smatra sekularnom državom, riječ je o kooperativnom modelu kojim se regulira odnos religije i države u kojem država potpomaže religijskim institucijama i zajednicama, ali se u teoriji, onemogućava međusobno miješanje i uplitanje u unutarnju organizaciju i poslovanje (Staničić, 2019).

Važnu ulogu u širenju religijskih ideja u modernom društvu imaju mediji koji imaju aktivnu ulogu u komuniciranju religijskih ideja kao i njihovu širenju, religijske institucije se tako prilagođavaju kako bi opstale u suvremenoj medijskoj kulturi u kojoj dominira upotreba interneta (Pavić, Kurbanović, Levak, 2017). U istraživanju koje su proveli Pavić, Kurbanović i Levak (2017) dolazi se do zaključka da upotreba interneta u Hrvatskoj ne dovodi do izazivanja formalnih religijskih autoriteta te dolazi do reafirmacije i produbljenja postojećih religijskih praksi.

Perpetuiranje stereotipa koji su prisutni u svakodnevnom životu putem medija mogu imati utjecaj i na političke odluke i zakonske regulative. Tako se, na primjer, na žensko pravo na pobačaj u Hrvatskoj gleda kao na naslijeđe socijalizma koje se suprotstavljeno hrvatskom društvenom uređenju (Pleić Tomić, 2020: pp.228-229).

U današnje vrijeme, kako dolazi do krize autoriteta oca, o čemu sam pisala u poglavlju o očinstvu, dolazi i do krize tradicionalnog autoriteta koji je prisutan u crkvenim učenjima. Religijske kao i ostale institucije imaju različita mišljenja o iskustvima modernog života, o udaljavanju od tradicionalnih oblika življenja, o jačanju osobnih sloboda, a kako bi se spriječila

kontrola subjekata i tijela, važno je da se žena ne izjednačava s majčinstvom, važno je modernizirati i religijsko shvaćanje majčinstva o kojem piše Aračić (2018), o majčinstvu kao činu slobode, o biblijskom liku Marije kao slobodne žene, koja razgovara i pregovara s Bogom te donosi vlastite odluke.

5.2. FINANCIJSKA SITUACIJA

Financijska stabilnost, naročito u globalnom i urbanom svijetu u kojem su ekonomske krize učestale nikada nije bila nesigurnija. S obzirom na to da se način života neprestano mijenja, urbanizacija je konstantna, kao i tehnološki razvoj, stanovništvo sve više naseljava gradove dok se ruralna područja sve više prazne. Razvoj tehnologije uvelike doprinosi i razvoju zdravstvenog sustava, koji postaje dostupan širim masama ljudi što doprinosi smanjenju smrtnosti kako kod ljudi tako i kod male djece, životni vijek se tako produžuje. No, zašto natalitet opada ako je smrtnost djece i dojenčadi uvelike smanjena?

Život u gradu također zahtijeva i rješavanje stambenog pitanja, nedostatak kuća i stanova u urbanim sredinama doprinosi porastu cijena nekretnina što posljedično doprinosi krizi stanovanja, podstanarstvu što negativno utječe na financijsku situaciju pojedinaca.

Ekonomske krize dovode do porasta prekarijata, poslovi više ne nude financijsku sigurnost i stabilnost jer se sve više poslodavaca okreće zapošljavanju radnika na određeno vrijeme. Tako financijska situacija radnika, kao najšireg sloja društva, postaje sve nestabilnija i nesigurnija, što za uzvrat ima posljedicu nemogućnosti rješavanja stambenog pitanja što za sobom vuče probleme financijskog tereta podstanarstva i tako dalje.

S obzirom na to da u urbanom kao i kapitalističkom načinu života, trgovina igra glavnu ulogu, osnovne životne potrepštine moraju se kupiti, a što vidimo iz trenutne situacije u svijetu, krize, epidemije i ratovi doprinose nestabilnosti tržišta, porastu cijena i troškova života, posljedično tome rođenje djeteta, također, predstavlja svojevrsni trošak. Ako roditelji nemaju riješeno stambeno pitanje te nemaju sigurno zaposlenje financijska situacija postaje još teža zbog čega brojne obitelji, brojne žene, odgađaju majčinstvo dok se situacija ne poboljša.

5.2.1 ORGANIZACIJA RADA I EDUKACIJA

Smatram da s obzirom na urbanizaciju mijenja se i organizacija rada, umjesto velikih društvenih ili obiteljskih zadruga i imanja u kojima je svaki član obitelji imao određeno zaduženje te tako doprinosa zajedničkom cilju, naglasak se prebacuje na individualizirane te automatizirane poslove koji ne zahtijevaju masu ljudi da bi ih se obavilo.

Kako bi se osiguralo radno mjesto te ekonomska stabilnost, radnici često rade prekovremene, neplaćene sate, te posao zaokuplja veliku većinu vremena u danu radnika. Ideja individualnog ostvarenja kroz poslovnu karijeru sve je prisutnija te se ideja ostvarenja žene kao majke počinje mijenjati te majčinstvo tako postaje izazov jer iz njega proizlazi i mijenjanje prioriteta o čemu piše i Elisabeth Badinter (2013). Mijenja se ideja da se žene tradicionalno ostvaruju kao supruge i majke, one postaju dio radne snage te svoja ostvarenja pronalaze kroz druge aspekte života.

Žene su za vrijeme Prvog svjetskog rata na području Jugoslavije morale na sebe preuzeti rad, s obzirom na to da su muškarci bili na bojišnicama, često su odrađivale poslove koji su se tradicionalno pripisivali muškarcima kao što su posao konduktera, činovnika i slično zbog čega se nakon rata mijenjaju dotadašnja uvjerenja o tome što žene mogu i smiju raditi, odnosno otvaraju se vrata za sudjelovanje žena u radnim odnosima (Ćaćić, Kikaš, Treskanica, 2016). Ovaj rat otvorio je pitanje emancipacije i nacionalizacije žena kao i pitanje redefiniranja rodni identiteta te je naglasio potrebu za obrazovanjem žena kao i njihovim sudjelovanjem u političkom životu države o čemu se govori u članku Feljton: „Kako je 1. svjetski rat izmijenio ulogu žene“ (Anonymus, 2019).

U razvijenim društvima, edukacija postaje dostupna svim slojevima i članovima društva. Upravo je educiranost jedan od glavnih faktora promjene ideje majčinstva. Kroz edukaciju javlja se mogućnost odmicanja od tradicije i uvriježenih mišljenja. Edukacija u teoriji omogućava napredovanje u društvenom sistemu i sistemu rada. Također, edukativni sustav te razvoj znanosti i zdravstva olakšavaju pristup sigurnim kontracepcijskim sredstvima što uvelike mijenja ideju roditeljstva od nečeg što je neizbježno u nešto što se može sigurno kontrolirati i prilagoditi individualnim željama i potrebama.

Otkada su žene dobile vlast nad sposobnošću rađanja primjećuje se pad stope rađanja, životna dob za majčinstvo postaje sve starija, povećava se broj žena na tržištu rada te dolazi do diversifikacije načina života žena, javlja se sve više žena i parova koji su bez djece, tako majčinstvo više nije prirodno, nego se stavlja u pitanje, te se javlja potreba za ponovnim definiranjem ženskog identiteta (Badinter, 2013).

Badinter (2013: pp. 20-21) govori o nejednakosti u paru, odnosno o činjenici da iako se povećava opseg ženinih stručnih aktivnosti, no to i dalje ne znači da očevi preuzimaju ravnomjeren dio kućanskih poslova. U tradicionalnim društvima i dalje postoji disproporcija između raspodjele skrbnog rada i kućanskih poslova, kućanskim poslovima se ne priznaje društvena vrijednost koja se pripisuje zaposlenju izvan kućanstva (Pleić Tomić, 2020). Od majke se očekuje da dijete ima prioritet u njezinu životu, da s njim provodi prve mjesecе života, što kroz fizički kontakt, dojenje, zajedničko spavanje što majci oduzima kako vrijeme za rad tako i vrijeme za odmor iako se od njih istovremeno očekuje da budu i dobre majke i dobre supruge i dobre djelatnice. Od majčinstva se zahtijeva da bude spontano i prirodno, urođeno svakoj ženi, ali istovremeno je potrebno iskustvo stručnjaka odnosno stručni autoritet što dovodi do brojnih promjena trendova u majčinstvu, moderno majčinstvo treba uspješno da balansira profesionalni angažman i obiteljske obaveze (Pleić Tomić, 2020). Upravo zbog svega ovoga u novije vrijeme javlja se potreba za kako socijalnom podrškom tako i većom uključenošću očeva u odgojni proces kao i u obavljanje kućnih poslova.

5.2.2 DOSTUPNOST I RAZINA SOCIJALNE POTPORE

Radi financijske situacije te sve užurbanijeg načina života, važnu ulogu u osiguravanju stabilnosti ideje roditeljstva te majčinstva ima dostupnost socijalnih i državnih potpora u vidu novčanih potpora roditeljima i djeci kako im se osigurale osnovne potrepeštine, dostupna i pristupačna zdravstvena skrb za majku i za dijete, dostupni i pristupačni vrtići kako bi roditelji mogli raditi, kao i stambeno rješenje ili pomoć pri osiguravanju istog.

Prema Sarafinu (u Milić Babić, 2019) smatra da je socijalna podrška važna jer ljudi tako stresnu situaciju doživljavaju manje prijetećom, te ona preoblikuje odgovor pojedinca na stresan događaj. Sarafino (u Milić Babić, 2019) razlikuje pet vrsta socijalne podrške a koja se odnosi na pomoć, brigu i poštivanje koje neka osoba prima od druge osobe ili skupine ljudi, a to su:

- Emocionalna podrška koja se odnosi na pružanje brige, empatije i zabrinutosti drugoj osobi.
- Podrška u vidu poštovanja je ona koja obuhvaća ohrabrenja i slaganja s idejama i osjećajima pojedinca kao i pozitivnu usporedbu te osobe s drugim pojedincima.
- Instrumentalna podrška je direktna materijalna podrška u vidu materijalnih dobara i usluga kao i novčanih pozajmica, pomoć u skrbi za dijete i slično.

- Informacijska podrška obuhvaća savjete, sugestije i upute o djelovanju neke osobe, kao što su savjeti u pronalaženju zaposlenja, dobrog doktora i slično.
- Mrežna podrška je ona koja kojom se osigurava osjećaj individue da pripada grupi ljudi koja dijeli zajedničke interese kao i aktivnosti.

Socijalna podrška se smatra ključnom za oblikovanje kvalitetnijeg roditeljstva (Belsky u Milić Babić, 2019), a vidljiva je u postojanju vrtića, jaslica i slično zbog čega roditelji koji znaju da im je dijete zbrinuto i na sigurnom imaju vremena za zadovoljavanje drugih potreba kao što su one za radom i druženjem zbog čega se kod roditelja javlja osjećaj sigurnosti (Sarason i Sarason u Milić Babić, 2019).

Vidimo da postojanje socijalne podrške roditeljima pruža prostor za lakše i uspješnije manevriranje raznih društvenih uloga kao što su uloge roditelja, radnika, prijatelja i slično zbog čega se uz podršku obitelji, okruženja kao i državnih potpora stvara svojevrsna sigurnosna mreža što olakšava i samu odluku o postojanju roditeljem i olakšava podnošenje i izvršavanje obaveza koje proizlaze iz roditeljstva. Također, potpore umanjuju strah i stres od postojanja roditeljem te olakšavaju obavljanje roditeljske uloge i odgoja djeteta jer pružaju određenu društvenu, zdravstvenu i financijsku sigurnost.

U Republici Hrvatskoj te njezinim općinama i gradovima postoji svojevrsna socijalna potpora kojom se nastoji olakšati život novih majki i očeva, a neke od tih potpora mogu se pronaći na internetskim stranicama Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade. Neke od potpora propisanih Zakonom o roditeljskim potporama su pravo na roditeljski dopust, rad na pola radnog vremena te pravo na stanku za dojenje djeteta, pravo na dopust trudnih radnica, onih koje su rodile ili doje dijete, pravo na slobodan dan za prenatalni pregled, naknada plaće tijekom roditeljskog dopusta kao i pravo nezaposlenih majki na primanje naknade u iznosu ne manjem od 70% proračunske osnovice. Pravo na ove potpore imaju majke, očevi, posvojitelji, skrbnici ili udomitelji ili druge fizičke osobe kojima je maloljetno dijete povjereno na čuvanje, mogu biti zaposleni, samozaposleni, nezaposleni roditelji ili oni koji su izvan sustava rada kao što su umirovljenici, učenici, studenti, osobe koje nisu sposobne za rad i slično ¹².

Također, na internetskim stranicama grada ili općine u kojoj roditelji žive mogu se naći dodatne potpore kao što su jednokratne novčane potpore, pomoć socijalno ugroženim skupinama

¹² Središnji državni ured za demografiju i mlade. Rodiljne i roditeljske potpore. Preuzeto s <https://demografijaimlade.gov.hr/rodiljne-i-roditeljske-potpore-5913/5913> [Datum pristupa: 26.07.2022.]

roditelja kao što su pomoć pri podmirenju troškova stanovanja, dječji doplatak, novčana pomoć za tjelesna oštećena i slično, a primjer ovih potpora može se naći i na internetskim stranicama grada Rijeke ¹³.

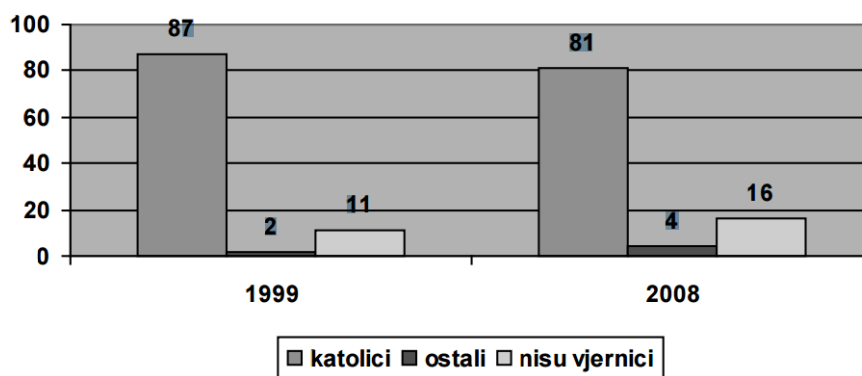
¹³ Grad Rijeka. Novčana potpora za novorođenče. Preuzeto s <https://gov.rijeka.hr/zahtjevi-i-obraci/zdravstvo-i-socijalna-skrb/pomoci-za-djecu-i-mlade/novcana-potpورا-za-novorodjence/147> [Datum pristupa: 26.07.2022.]

6. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA RELIGIJSKIH OBREDA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE

Istraživanje koje se bavi pitanjem crkvenosti i religioznosti odnosno odnosa između Crkve i pojedinca jeste istraživanje koje su proveli Baloban, Hobljaj i Crnić (2010) služeći se empirijskim metodama socijalnih znanosti te analitičko-kritičkim metodama teoloških znanosti. U ovom radu istraživanje obuhvaća analizu različitih dimenzija crkvenosti, kao što su analiza dimenzije konfesionalne pripadnosti, dimenzije vjerskih istina, ritualna te iskustvena dimenzija i dimenzija povjerenja u Crkvu, a temelji se na komparaciji rezultata Europskog istraživanja vrednota, odnosno EVS 1999. te EVS 2008. godine.

Analizom konfesionalne pripadnosti autori (2010) dolaze do zaključka da se u navedenom razdoblju od 1999. do 2008. godina smanjio broj katolika za 6% koji svoj identitet konstituiraju van katoliciteta, dok je za 2 % porastao postotak vjernika drugih vjeroispovijesti, dok se broj nevjernika povećao za 5% te ono što mogu zaključiti jeste da se za Hrvatsku ne može reći da je došlo do promjene paradigme po kojoj kršćanska vjera ne predstavlja stečenu činjenicu, jer na našem području i dalje postoji stabilna konfesionalna pripadnost, većinom Katoličkoj crkvi.

Graf 1: *Kojoj vjerskoj zajednici pripadate?*

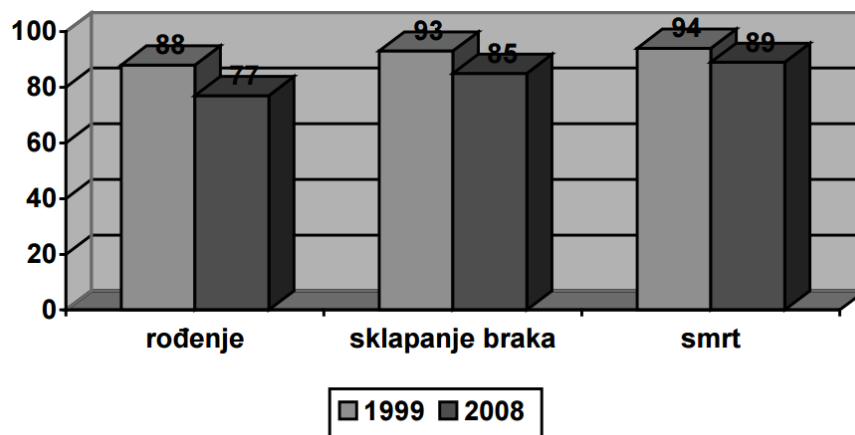
$(\chi^2 = 17,954; df= 2; p<0.01)$

Slika 2. Graf pripadnosti vjerskoj zajednici Izvor: Baloban, Hobljaj i Crnić (2010)

Analizom ritualne dimenzije crkvenosti se mjeri ispitanikova participacija u vjerskim obredima od kojih su i ritualni obredi prijelaza kao što su rođenje, smrt te sklapanje braka, odnosno, oni događaji koji u sebi sadrže poštovanje, oprostjenje, solidarnost te vrijednosti zajednice i odnosa, a koja dolazi do zaključka da opada zanimanje za obavljanje obreda prijelaza u Crkvi, no i dalje

većina članova Katoličke crkve žele da im se dijete nakon rođenja krštenjem učlani u Crkvu, odnosno žele da se važni životni trenuci i religiozno obilježe, što autorima (Baloban, Hoblaj i Crnić, 2010) ukazuje na raslojavanje crkvenosti, a ne o njezinu padu. Najveći pad zanimanja, prikazan na Slici 3., vidljiv je u ritualnim obredima kojima se obilježava rođenje djeteta, odnosno u obredima inicijacije ili krštenja djeteta u Crkvi, dok se najmanji pad očituje u religijskim obredima smrti, najmanji pad zanimanja vidljiv je kod religioznih osoba, a najviše kod nereligioznih osoba kako vidimo u grafu prikazanom na Slici 4., zbog čega autori (2010) dolaze do zaključka da se u hrvatskoj Crkvi nastavlja te učvršćuje svojevrsna stupnjevitost pripadnost istoj kao i distancirana i stupnjevita crkvenost.

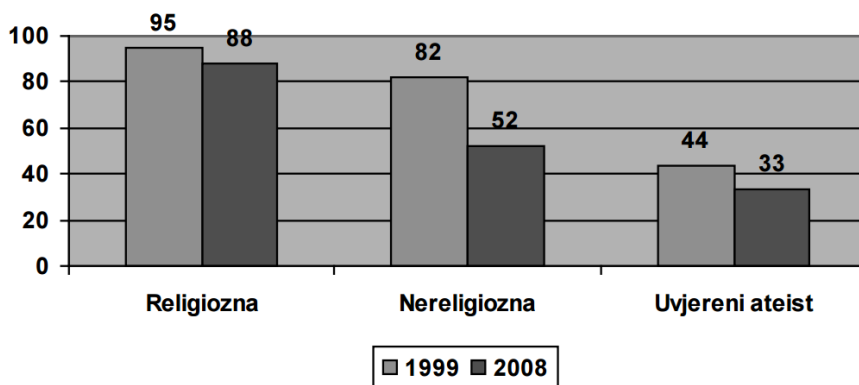
Graf 19: *Mislite li da bi za događaje rođenja, sklapanja braka i smrti trebalo održati vjerske obrede?*

Slika 3. Događaji rođenja, sklapanja braka i smrti

Izvor: Baloban, Hoblaj i Crnić (2010)

Graf 20: *Smatram da za događaj rođenja djeteta treba održati vjerski obred*

(1999: $\chi^2 = 112,249$; $df = 2$; $p < 0,01$) (2008: $\chi^2 = 209,228$; $df = 2$; $p < 0,01$)

Slika 4. Vjerski obred za rođenje djeteta

Izvor: Baloban, Hobljaj i Crnić (2010)

Još jedno zanimljivo istraživanje provela je Monika Bereš (2018) u svom diplomskom radu u kojem je istraživala ukupno kretanje krštenja u župi Donji Miholjac između 1722. i 1800. godine uz pomoć analiziranja matičnih knjiga krštenih u toj župi. Ovim istraživanjem, autorica je nastojala utvrditi prirodna kretanja stanovništva, povezujući broj krštene djece sa stopom nataliteta, no jednako tako Bereš (2018) se suočava s problemom točnosti matičnih knjiga čije vođenje nije u potpunosti bilo uređeno sve do 1784. godine kada je matičnim knjigama dan status javne isprave te je država bila odgovorna za njihovu ispravnost. Kroz istraživanje krštenja, Bereš (2018) dolazi i do određenih saznanja od ritmu života u tadašnjoj sredini, te zaključuje da su periodi crkvenih zabrana i korizmi, društvene norme, ciklusi velikih poljoprivrednih radova kao i klimatske prilike imali značajan utjecaj na reprodukciju te na broj začeca.

Ovo istraživanje naglašava važnost dokumentiranja, istraživanja i proučavanja religijskih obreda kao što je krštenje s obzirom na to da se iz njih može izvući velika količina informacija vezana uz samu strukturu i ritam društva u nekom povijesnom periodu kao i dati uvid u kretanja i promijene vladajućih ideologiju određenog vremena i prostora.

7. REZULTATI INTERVJUA I ANKETA

Intervjui i ankete provedene su s osobama koje sam, u većoj ili manjoj mjeri, poznavala prije provođenja istih u razgovornom obliku, narativnom obliku. Smatram da je poznanstvo koje je prethodilo ovakvim metodama istraživanja sudionicama dalo dozu sigurnosti te da su slobodnije mogle davati odgovore na postavljena pitanja bez pritiska za ispunjenje ikakvih očekivanja ispitivača. Također, sve su ispitanice dale verbalni pristanak za prikupljanje i korištenje podataka ovim metodama istraživanja koje im omogućuju potpunu anonimnost.

Razvoj komunikacijske tehnologije uvelike je olakšao provođenje ovakvih intervjua te anketa jer je omogućio prelaženje geografske barijere odnosno udaljenosti. Usmene intervjue za ovo istraživanje obavila sam s tri od šest ispitanica. Jedan intervju je bio uživo, licem u lice, drugi je bio putem telefonskog razgovora dok je treći bio putem video poziva, dok su se tri ispitanice odlučile za pismene odgovore.

Uzorak ispitanika sastoji se, dakle, od šest osoba ženskog spola koje pripadaju različitim generacijama, a grupirala sam ih po dobnim skupinama, a koje ću nadalje u tekstu navoditi pod pojmom *ispitanica*, tako u prvu dobnu skupinu spadaju ispitanica od 24 godine (Ispitanica 1), te ispitanica od 26 godina (Ispitanica 2), u drugu skupinu spadaju dvije 39-godišnjakinje (Ispitanice 3 i 4) te su u posljednjoj, trećoj skupini ispitanica od 59 (Ispitanica 5) te ispitanica od 56 godina (Ispitanica 6).

Kroz dobnu grupiranje nastojala sam utvrditi postoje li određene generacijske razlike u razmišljanjima ispitanica različitih dobnih skupina te koje su to razlike ako one postoje. Kriterij za odabiranje sudionika je bio da su žene određene dobne skupine, te da su katoličke vjeroispovijesti ili su odgajane tako, no ne moraju nužno i same prakticirati tu religiju.

Radi lakšeg razumijevanja i interpretacije sakupljenih podataka, postavila sam nekoliko istraživačkih kategorija ili pitanja:

- Obiteljska pozadina ispitanica
- Krštenje
- Majčinstvo

Ono što bih napomenula jeste da je referentni uzorak od 6 osoba veoma mali te da su svi zaključci iz intervjua izvučeni iz podataka sakupljenih iz veoma malog uzorka ispitanika te da

nisu nužno primjenjivi na cjelokupno stanovništvo. Ovo istraživanje napravljeno je u svrhu malo šireg shvaćanja pitanja i odnosa majčinstva i religije koje je tema ovog diplomskog rada.

7.1 OBITELJSKA POZADINA

U ovom poglavlju bazirala sam se na iščitavanje i analiziranje podataka o obiteljskoj pozadini ispitanica koja bi nam trebala pružiti određeni povijesni kontekst njihova odrastanja te da li oblikuje on na neki način mišljenja sudionica. Važnost obiteljske pozadine leži u tome da je obitelj ta koja vrši primarnu socijalizaciju djeteta te prva uči i prenosi vlastite vrijednosti na dijete, a kasnije i zahtjeve i očekivanja šire zajednice. Socijalizacija predstavlja proces interakcije između pojedinca i okoline, usvajanje društvenih vrijednosti i stavova kao i vlastite uloge u društvu kako bi se pojedinac uspješno integrirao u društvo, a za ovaj proces bitna je faza djetinjstva u kojoj pojedinac kroz promatranje ponašanja i stavova drugih razvija i vlastitu samokoncepciju, a vremenom formira vlastitu ličnost (First-Dilić, 1974). Dakle, unutar obitelji pojedinac počinje razlikovati društvene uloge, obiteljske kao i izvanobiteljske uloge kao što su proizvodne i sociokulturne uloge (First-Dilić, 1974) i zbog toga sam nastojala istražiti obiteljsku pozadinu ispitanica kako bih vidjela moguće utjecaje na njihovo odlučivanje u budućnosti.

U prvoj dobnoj grupi ispitanice 1 i 2 dolazi iz religiozne obitelji, u posljednjoj dobnoj skupini, također, samo jedna ispitanica ima pozadinu religiozne obitelji, i to ispitanica 6, dok ispitanica 3 dolazi iz djelomično religiozne obitelji, a ispitanice 4 i 5 navode da ne dolaze iz religiozne obitelji.

Za sebe kažu da su religiozne ispitanice 1 i 6, dok su djelomično religiozne ispitanice 2 i 3, a ispitanice 4 i 5 se ne smatraju religioznima.

Odgovori na pitanje: Dolaziš li iz religiozne obitelji i jesi li i sama religiozna?

Ispitanica 1:

„Odrasla sam u religioznoj obitelji s vjerom u Boga. Uvijek obilježavamo kršćanske blagdane i postove kao što su post za Badnjak ili Veliki Petak, ali isto tako ne idemo u crkvu samo da bi bili viđeni od strane župljana, nego kad osjetimo potrebu za tim.“

Ispitanica 2:

„Da. Djelomično.“

Ispitanica 3:

„Tako-tako. Tako-tako.“

Ispitanica 4:

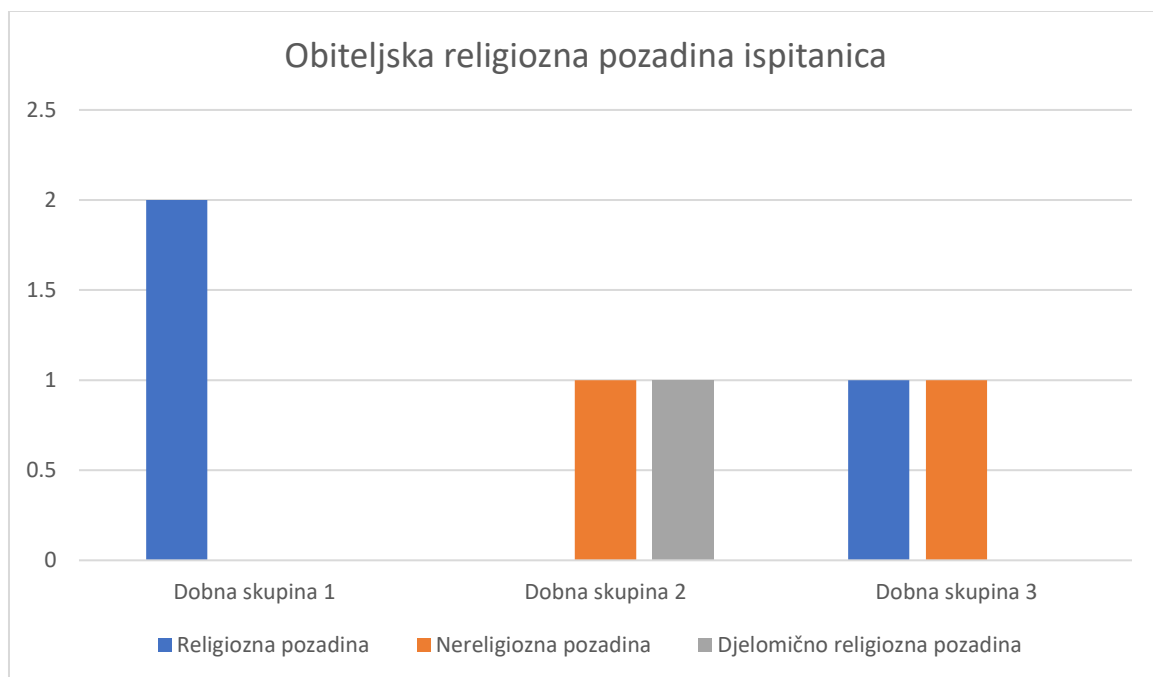
„A ne baš, mislim svi su kršteni, svi su svašta, ali ne. Ne.“

Ispitanica 5:

„Nisam iz religiozne obitelji niti sam religiozna, ali na određeni način poštujem vjeru.“

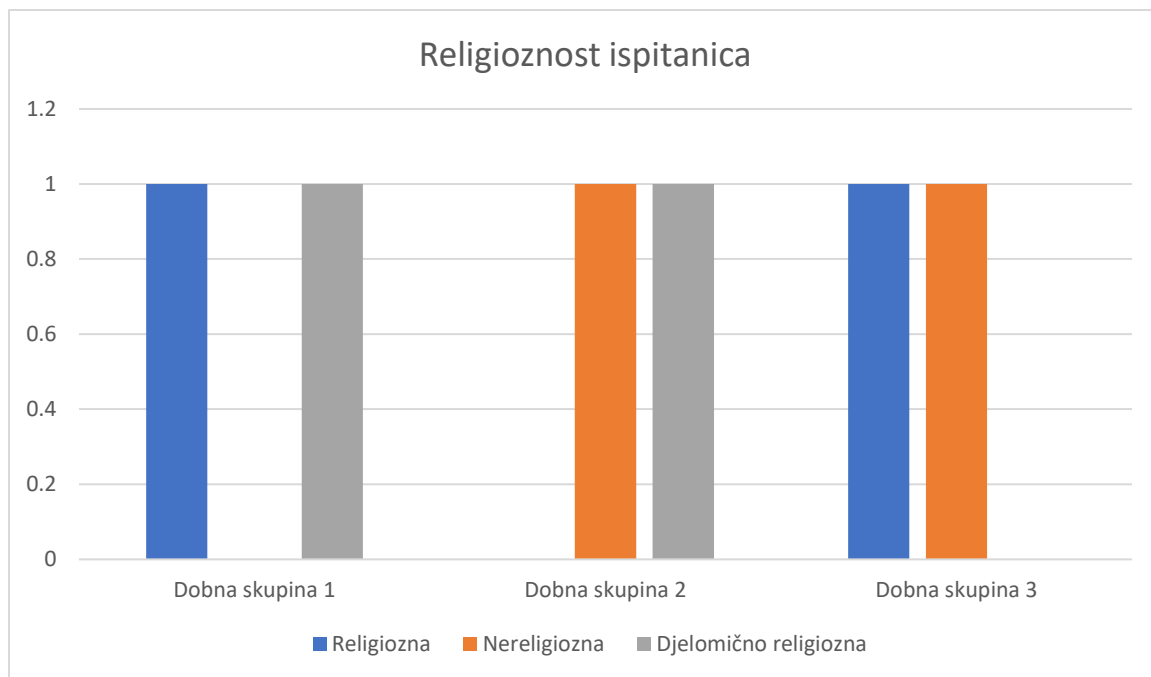
Ispitanica 6:

„Dolazim iz religiozne obitelji i sama sam religiozna.“

Grafikon 1. Obiteljska religiozna pozadina ispitanica

Dakle, iz prikupljenih podataka vidljivo je da je u prvoj dobnoj skupini koju sačinjavaju najmlađe ispitanice od 24 i 26 godina, i jedna i druga osoba imaju religioznu obiteljsku pozadinu, dok u drugoj dobnoj skupini koju sačinjavaju 39-godišnjakinje vidimo da je obiteljska pozadina nereligiozna ili djelomično religiozna, a u trećoj dobnoj skupini je rezultat, također, podijeljen na religioznu i nereligioznu obiteljsku pozadinu.

Grafikon 2. Religioznost ispitanica

Grafikonom 2. prikazano je stajalište o religioznosti samih ispitanica te možemo vidjeti da ne postoje velika odstupanja od prvog grafikona u kojem je prikazana obiteljska pozadina, možemo primijetiti da se jedino odstupanje od prethodnog grafikona nalazi kod ispitanica prve dobne skupine čije su ispitanice obije odrasle u religioznoj obitelji, jedna od njih ne dijeli taj stav više te se smatra djelomično religioznom. Promjene nalazimo kod ispitanice 2 koja dolazi iz religiozne obitelji, ali za sebe kaže da je djelomično religiozna.

Iz ovih podataka se može zaključiti da obiteljska pozadina i odgoj imaju određeni utjecaj na razmišljanje ispitanica o temi religioznosti što nam ukazuje na to da obitelj ima veliku ulogu u prenošenju vrijednosti na djecu, među ostalim i religijskih. S obzirom na to da je obitelj ta koja vrši početno prenošenje kulturnih vrijednosti na dijete, iako vidimo odstupanje kod ispitanice 2, vidimo da kod većine ispitanica nije došlo do utjecaja niti promjene stavova i razmišljanja od onih prvih koje su naučili i preuzeli iz obiteljske zajednice što ukazuje na važnost proučavanja i razumijevanja obiteljskog konteksta pojedinca prilikom provođenja istraživanja kao što je ovo, a koje se bavi subjektivnim shvaćanjem određenih ideja, u ovom slučaju ideje majčinstva. Obiteljska pozadina ima važnu ulogu u formiranju mišljenja i ponašanja pojedinaca jer obitelj ima važnu ulogu u početnom formiranju ličnosti kod djece, a koja se kasnije razvija i oblikuje pod brojnim drugim društvenim i životnim utjecajima zbog čega je i u ovako malom

reprezentativnom uzorku od šest osoba vidljivo odstupanje od postojećih obiteljskih religioznih stavova koje nalazimo kod ispitanice 2.

7.2 KRŠTENJE

U ovom poglavlju bazirat ću se na analizu podataka vezanih uz krštenje. Bazirat ću se na pitanja jesu li same ispitanice krštene, jesu li krstile vlastitu djecu te hoće li ih krstiti ako ih budu imali, ako ih nemaju, koje je njihovo shvaćanje uloge krštenja kao i mišljenje o istom.

Od šest ispitanica sve su krštene osim ispitanice 1 koja je iskazala želju da se krsti u budućnosti.

Ispitanica 1:

„Nisam krštena, ali imam želju da se krstim.“

Ispitanica 2 i ispitanica 4 nemaju djece, ispitanica 1 je trenutno trudna, dok ispitanica 3 ima dvoje djece, ispitanica 5 ima petoro djece, a ispitanica 6 ima, također, dvoje. Sve ispitanice su krstile ili planiraju krstiti svoju djecu osim ispitanice 4 koja će odluku o krštenju prepustiti djetetu kada ga bude imala.

Pod pitanjima da objasne zašto su krstile ili ne/planiraju krstiti djecu te što za njih predstavlja proces krštenja ispitanice navode sljedeće odgovore:

Ispitanica 1:

„Dijete planiramo da krstimo jer mislimo da dijete treba da primi Božji sakrament.“

„Za mene krštenje označava nešto posebno.“

Ispitanica 2:

„Krstit ću djecu.“

„Prvi temeljni sakrament u kršćanskoj vjeri, time postajemo Božja djeca, uvodimo djecu od najranijih dana u vjeru.“

Ispitanica 3:

„Pa zato jer je cijela obitelj ima taj sakrament pa sam ja odlučila i njih krstiti da budemo svi kršteni.“

„Pa iskreno, ne znam točno, nisam baš tako duboko razmišljala.“ (o značenju krštenja).

Ispitanica 4:

„...Dečko je još manje religiozan pa ne vidimo smisla jer nismo vjernici. Ako dijete bude htjelo jednog dana nešto uopće nije frka.“

„Ima mi smisla za ljude koji vjeruju, ali ja, na primjer, to neću napraviti iz razloga jer ne želim gurati djetetu nešto što ni ja sama ne prakticiram i ne vjerujem u to. Šta ću mu odma' u startu gurnuti nešto, ne znam uopće kako bi mu to objasnila, tata mu nije ni kršten ni ništa i sad ću ga ja...“

Ispitanica 4 koja ne planira krstiti dijete ako ga bude imala, također, govori o pritisku šire obitelji te je izrazila svojevrsnu zabrinutost oko stigmatiziranja djeteta koje nije kršteno.

„Ja neću iz tih razloga ni on (krstiti dijete), ali znam, na primjer, da će mi baka umrijeti od žalosti jednoga dana zbog toga, ona je užasno velik vjernik, ujo mi je trebao biti svećenik, onda možeš misliti, oni su totalno religiozni. Mislim oni znaju moja stajališta, al' onda će oni htjet da barem ga krstimo kao..“

O osjećaju pritiska ispitanica govori:

„Pritisak, kao i sve drugo jer oko tebe je velik pritisak i nekako ne želiš stigmatizirat dijete , jedino me to strah malo.“

„Al da, mislim da ljudi krste dijete zbog pritiska okolo. Mislim da pola ljudi to ne bi ni napravilo već eto.“

Al' opet kažem, nemam ništa protiv. Moj ujo i ujna su jako religiozni, oni su krstili klince i klinци doslovno bježe od toga, u totalnom su.. da jer su ful gurali klince u te neke vjerske, putovanja, ovo ono, klincima se to doslovno zgodilo. To je bilo, ono, kontraefekt žešći.“

O daljnjem upitu misli li da će dijete biti stigmatizirano ispitanica 4 odgovara:

„Nemam pojma, sad mislim da više ne, u moje vrijeme je to bilo kao, al' to je bilo stvarno davno, al' sad su se promijenila vremena i sad mislim da to više nije neka frka, ja se nadam. Nemam pojma, mislim da nije.“

Ispitanica 5:

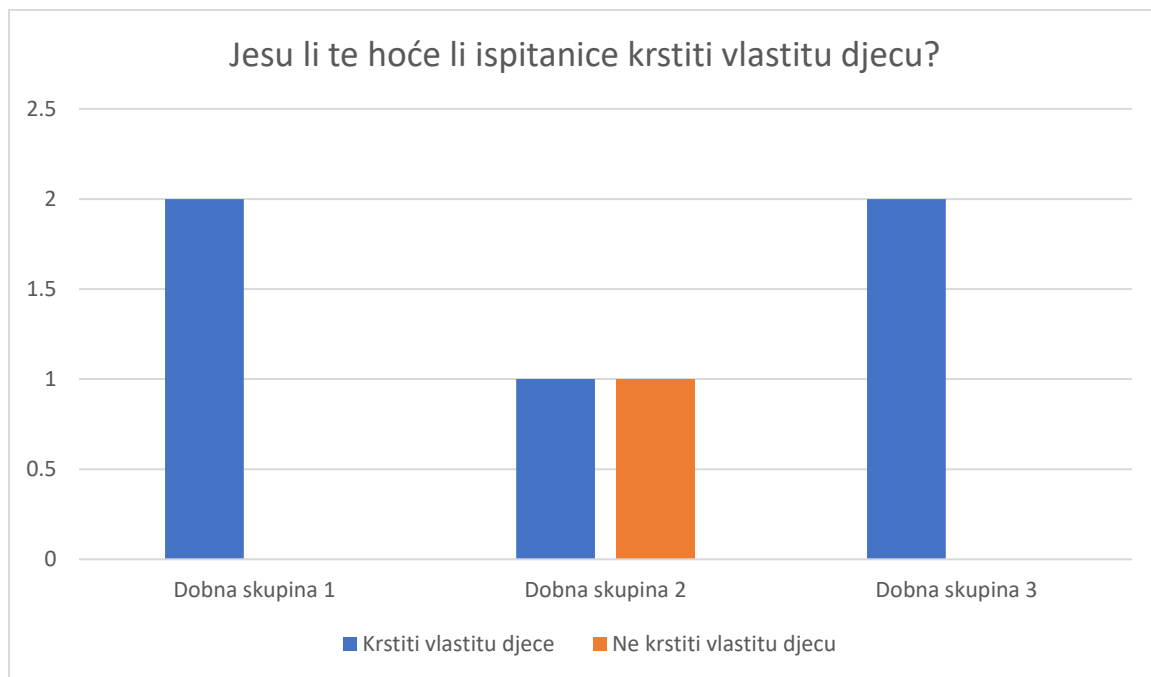
„Djecu sam krstila.“

„Krštenjem označavaš pristup vjerskoj zajednici i time počinješ shvaćati smisao života. Uvjerenje da su i mene krstili iz nekih određenih razloga.“

Ispitanica 6:

„Krstila sam oboje djece kad su bili mali.“

„Za mene krštenje je sveti sahrament i dar od Boga. Zato što sam vjernik i smatram da i moja djeca trebaju da nastave tim putem.“

Grafikon 3. Jesu li te hoće li ispitanice krstiti vlastitu djecu?

Iz gore navedenih rezultata vidimo da se većina ispitanica odlučila za krštenje vlastite djece neovisno o vlastitom stavu prema religioznosti, osim ispitanice 4 koja nije religiozna te samim time odluku o krštenju planira prepustiti vlastitom djetetu.

Krštenje za većinu ispitanica predstavlja uvođenje djece u vjeru, u zajednicu, nešto posebno što se treba obilježiti. Ovi rezultati idu u korist shvaćanju krštenja kao činu enkulturacije djece u kršćansku zajednicu kroz kućni odgoj, odgoj u školi i slično, o kojem govori Vjekoslav Bajsić (1978), a o čemu sam pisala u poglavlju „Obred krštenja“. Enkulturaciona predstavlja proces usvajanja obrazaca vlastite kulture, odnosno kulture u kojoj smo se rodili i u kojoj odrastamo, a rezultat tog procesa su stjecanje navika, običaja, jezika i različitih uvjerenja (Režan, 2008). Prema Bajsiću (1978) krštenje predstavlja čin uvrštavanja pojedinca u neku kulturu, u ovom slučaju u kulturu religijske zajednice, njegovo uključivanje i povezivanje s tom zajednicom koja je na našem području većinski katolička zajednica. U ovom obliku enkulturacije naglasak

se stavlja na ulogu roditelja, ali i kasnije ulogu škole koja kroz učenje vjeronauka širi ideje i vrijednosti te zajednice, ali i same Crkve koja predstavlja određeni prostor socijalizacije. Krštenjem Crkva dobiva ulogu majke koja dijete ili osobu vodi kroz nadnaravne dimenzije, te ako se dijete ili osoba ne krsti javlja se opasnost od „nadnaravnog pobačaja“ (Bajsić, 1978: p. 41). Dakle, krštenje kao enkulturacija i uključivanje djeteta u fizički, ali i duhovni život većinski religioznog katoličkog društva olakšava prihvaćanje tog djeteta ili osobe u tu zajednicu s obzirom na to da ih povezuju zajedničke ideje ili prakse, u ovom slučaju praksa i obred krštenja, a nepoštivanje te prakse za sobom povlači pitanje hoće li dijete ili osoba koja odstupa od vrijednosti i uvjerenja većine društva biti jednako prihvaćena kao i ona osoba koja ih usvaja.

Jedina ispitanica koja ne planira krstiti dijete jeste ujedno i jedina koja je izrazila zabrinutost radi moguće stigmatizacije djeteta od strane drugih ako dijete nije kršteno. Ispitanica 4 govori o pritisku obitelji i šire zajednice na donošenje odluke o tome da neće krstiti dijete čime dolazi do odstupanja od vrijednosti okoline. Radi osjećaja pritiska javlja se i zabrinutost vezana uz to hoće li zajednica jednako prihvatiti dijete koje, na određeni način, odstupa od generalno prihvaćenih vrijednosti u društvu zbog čega dosta ljudi podlegne utjecaju okoline te se priklone vladajućim vrijednostima kako bi se što jednostavnije uklopili u zajednicu.

Kako Režan (2008) navodi, postojanje različitih kultura, mišljenja i stavova ujedno znači i postojanje raznolikosti moralnih koncepata te povlači pitanje tolerancije, odnosno uvažavanja moralnih vrijednosti neke kulture koje su u suprotnosti s našim vlastitima, i njezinih granica. Čovjek je u određenoj mjeri proizvod vlastite kulture, ali nas ona može i treba potaknuti na samostalno razmišljanje i djelovanje (Režan, 2008). Razlikovanje u mišljenjima i vrijednostima, u ovom slučaju religijskim, može biti mjesto prijepora između pripadnika neke zajednice i onih koji to nisu, a ono može biti izvor netolerancije zbog čega se javlja određena zabrinutost osoba koje ne dijele ista razmišljanja kao i većina društva. Odluka da se dijete ne krsti kod ispitanice 4 izaziva određenu zabrinutost jer je upravo to mjesto koje može izazvati neodobravanje i netoleranciju šire zajednice, a čega su svjesni i ostali njezini pripadnici s obzirom na postojanje pritiska okoline.

Ispitanica 3, također, navodi da je svoju djecu krstila jer svi u obitelji imaju sakrament krštenja što ukazuje na jačinu utjecaja okoline te podilaženje istome. Kako bi se opseg i jačina utjecaja okoline na proces odlučivanja pojedinca mogli pobliže istražiti potreban je veći uzorak ispitanika, ali i u ovom istraživanju sa šest osoba vidljivo je njegovo postojanje kao i važnost u procesu donošenja odluka ispitanica.

7.3 MAJČINSTVO

U ovom dijelu analizirat ću shvaćanje ideje majčinstva kao i mišljenje ispitanica što znači biti dobra majka.

Ispitanica 1:

„Majčinstvo predstavlja jednu veliku odgovornost, radost, sreću i dar od Boga.“

„Za mene dobra majka znači kada majka svu svoju ljubav, snagu, životnu borbu i sve što je ona sagradila u sebi usmjeri na svoje dijete, al' isto tako ne očekuje da bude ono što ona želi.“

Ispitanica 2:

„Smatram da je majčinstvo gdje žena ima veliku ulogu u odgoju djece, pokazati pravi put u odrastanju. Dobru mamu čini ljubav, razumijevanje i brižnost.“

Ispitanica 3:

„Pa djecu usmjeravati na pravi put i dobro ih odgajati i biti im podrška u svemu.“

Ispitanica 4:

„Dobra mama, ajme danas. Fejsbuk, tik tok, ne znam. Velika odgovornost, veliko veselje, ali ja nemam pojma kako ću odgojiti dijete u ovom današnjem svijetu... Ali to je nešto lijepo, vjerujem da ti ispuni život na neki drugi način.“

Ispitanica 5:

„Majčinstvo je jedan oblik vjere u život. Trebaš čvrsto vjerovati u sebe da bi mogao prenijeti na druge da postanu osobe svjesne da u životu ništa nije jednostavno. Vjera ne znači vjerovati u Boga, već vjerovati u sebe, svoje stavove kako bi se lakše nosio kroz život. Dobra mama znači da si uspio usaditi u svijest svoje djece smisao života koji je borba i ustrajnost u postojanju na Zemlji.“

Ispitanica 6:

„Majčinstvo vidim kao vjeru u Boga i ljubav između dva bića i najveći dar od Boga.“

„Samom vjerom u Boga sam postala majka i zahvalna sam na tom daru i kroz tu vjeru sam odgajala svoju djecu.“

Iz gore navedenih odgovora vidimo da ostale ispitanice osim ispitanica 1 i 6, prilikom iznošenja mišljenja o majčinstvu ne spominje religiju. Majčinstvo se uglavnom povezuje s pojmovima kao što su ljubav, veselje, odgoj što pronalazimo i u tradicionalnom shvaćanju majčinstva.

Kod ispitanica 1 i 6 majčinstvo predstavlja dar od Boga, što naglašava odnos između majčinstva i Boga te shvaćanju majčinstva kao suradnje s Bogom o čemu piše Aračić (2018), a o čemu sam više pisala u poglavlju „Položaj majke u katoličanstvu“, te vidimo da kod njih religija ima veliku ulogu u bivanju i postajanju majkom.

Kada govore o osjećaju odgovornosti vezane uz krštenje djeteta, većina ispitanica ne govori direktno o osjećaju odgovornosti koji je nametnut od strane okoline ili društva, nego govore o osjećaju odgovornosti prema vlastitoj djeci, te smatram da je jedan od razloga zašto su krstile djecu kako bi ih zaštitile od nepoznatih utjecaja, bili to negativni utjecaji iz okoline ili neki drugi, krštenje kao i vjera predstavljaju svojevrsnu zaštitu od poznatog i od nepoznatog zbog čega su se sve osim ispitanice 4 odlučile za krštenje djece. O ovome sam pisala u prethodnom poglavlju, krštenjem se vrši enkulturacija djece u religijsku zajednicu koja nudi svojevrsnu zaštitu, dok Crkva, kroz krštenje preuzima brigu i odgovornost za pojedince u nadnaravnoj dimenziji. Dakle, krštenje, osim učlanjenja u zajednicu, nudi nadnaravnu zaštitu djeteta koju roditelji ne mogu samostalno postići zbog čega je ono prihvatljivo roditeljima koji su upoznati, ali ne moraju nužno i vjerovati u određene vrijednosti kršćanske katoličke zajednice, kao jedan od oblika zaštita vlastitog djeteta.

Ispitanica 1:

„Za mene je vjera u Boga nešto posebno. Vjera u Boga je značajna za naš život i Bog je taj koji nas čuva i drži na životu.“

Ispitanica 2:

„Vjeru vidim kao vjerovanje u nešto bolje i pomoć u teškim trenucima.“

Ispitanica 3:

„Život poslije života, recimo to tako.“ (O vjeri)

Ispitanica 5:

„Vjeru vidim kao oblik životne borbe za mjesto pod suncem. Treba vjerovati u sebe, svoje stavove kako bi mogao živjeti.“

„Normalni osjećaj odgovornosti jer su to moja djeca.“ (O osjećaju odgovornosti da krsti vlastitu djecu).

Ispitanica 6:

„Vjeru vidim kao čin da pripadamo nekom, da sve što se oko nas dešava i samim našim postojanjem se moramo i zahvaljujemo Bogu i vjerovanju za sve što imamo i jesmo.“

„Nisam osjećala pritisak već je to bila želja i potreba mene i mog muža da djeca nastave našim putem.“

„Osjećala sam odgovornost i želju da ih krstim.“

Jedna od uloga majke jeste usmjeravanje djeteta na pravi put, a religija nam govori da je pravi put upravo kroz sudjelovanje u religijskim obredima kao što je krštenje, odnosno ispiranje djeteta od grijeha te njegov ulazak u zajednicu koja će ga na određeni način štiti. Zbog toga ispitanica 4 izražava zabrinutost vezano uz stigmatiziranje djeteta ako je nekršteno, jer će se to dijete u većinski katoličkom društvu kao što je naše, kroz prizmu religije, isticati od drugih jer u našem društvu vlada praksa krštenja djece dok su malena te njihova enkulturacija u katoličku zajednicu. Zbog toga su se i majke i buduće majke koje nisu religiozne ili su djelomično religiozne odlučile krstiti svoju djecu, što nam ukazuje na raslojavanje crkvenosti o čemu govore i Baloban, Hobljaj i Crnić (2010) u svome istraživanju. Također, jedan od razloga krštenja jeste jer je uvriježeno vjerovanje da krštenjem djeteta ili osobe, Crkva postaje njegova duhovna majka te mu pruža zaštitu u nadnaravnoj dimenziji. Majka kao primarni roditelj nastoji zaštititi svoje dijete, a zaštitu u onom obliku u kojem ona ne može ponuditi, odnosno zaštitu izvan onoga što poznajemo u svakodnevnom, materijalnom životu, nudi religija, odnosno Crkva koja preuzima ulogu duhovne zaštitnice u životu i smrti. Ono što nam je nepoznato je uvijek izvor određene nelagode i strahova, a djelomično rješenje po pitanju duhovnog, nematerijalnog svijeta i zaštite nudi kršćanstvo kroz različite obrede, kako obred smrti tako i obred krštenja zbog čega se i majke koje su djelomično religiozne ili nisu religiozne ipak odlučuju za krštenje vlastite djece.

S obzirom na to da je katoličanstvo već dugo vremena primarna religija na području Republike Hrvatske, te smo u tom smislu dosta homogeno društvo, ne vidim neke prevelike razlike između ispitanica različitih dobnih skupina, iako je izražena nereligioznost izraženija u drugoj i trećoj dobnj skupini, nego što je u prvoj, vjera i dalje zauzima određeni dio života većine ispitanica što vidimo kroz prikupljanje podataka o obredu krštenja kojeg svojevrijedno, za svoje dijete, odbija samo jedna od ispitanica, a to je ispitanica 4. Vidimo da se ideja majčinstva, u ovom

uzorku ispitanica, i dalje bitno ne razlikuje od ideje majčinstva kojeg zastupa kršćanstvo, te se povezuje uz ideju ljubavi, brige, primarnog odgoja, ali isto tako vidimo i pojavu zabrinutosti koja prati odstupanja od uvriježenog skupa vrijednosti kao što su problem stigmatizacije i netolerancije.

Ovakva istraživanja važna su za pobliže razumijevanje utjecaja obitelji, kulture, zajednice na izgradnju ličnosti pojedinca te oblikovanje subjektivnih ideja, u ovom slučaju ideje majčinstva. Iz dobivenih podataka može se iščitati uvriježeno razumijevanje određenih ideja neke zajednice kao i problema koji se pojavljuju, a njihovo razumijevanje omogućava i pojavu različitih alternativnih opcija ili rješenja.

8. ZAKLJUČAK

Majka je osoba koja je rodila ili posvojila dijete, a majčinstvo predstavlja jedan od ključnih aspekata bivanja ženom. Iako se polako mijenja klasično patrijarhalno shvaćanje majčinstva kao biološki determinirane uloge žene, ono i dalje u velikoj mjeri opstaje u religiji. Pojam majke se u religiji uspoređuje s pojmom Djevice Marije kao ideala majčinstva, kao lika koji simbolizira ljubav, brigu, vjernost, nadu, vjeru, a ti pojmovi i danas se povezuju s pojmom majčinstva, a što je vidljivo i u rezultatima intervjua i anketa. S obzirom na to da je u Hrvatskoj u velikoj mjeri zastupljeno katoličanstvo, koje, iako je u opadanju zadnjih godina i dalje zauzima primat među religijama, ideja majčinstva sporije se prilagođava modernim trendovima.

Iz ovih podataka prikupljenih istraživanjem provedenim u ovom radu može se zaključiti da na vjerovanja i mišljenja ispitanica veliki utjecaj ima obiteljska pozadina kao i odgoj, a najveću ulogu u odgoju imaju majke kao primarne učiteljice i roditeljice. Vidimo da majke, također, preuzimaju ulogu svojevrsne zaštite moralnog integriteta djece, te zbog toga čak i nereligiozne majke pristaju na krštenje vlastite djece, kako bi im omogućile da vlastiti život provedu integrirani u zajednicu, u ovom slučaju religijsku zajednicu, a Crkva istovremeno obećava preuzeti ulogu majke i zaštitnice svojih članova te obećava spasenje u nadnaravnoj dimenziji. Vidljivo je da se većina majki odlučilo na krštenje djece, te vjerujem da u tome veliku ulogu ima ideja spasenja kroz religiju, kao i enkulturacija u katoličku zajednicu te strah od nepoznatih utjecaja i okolnosti.

Promjene vezane uz ideju majčinstva vidljive su u opadanju nataliteta, no smatram da tu veliku ulogu imaju i ostali faktori kao što su promjene u organizaciji rada gdje žene, uz muškarce, zauzimaju položaje u radnoj snazi te veliki dio vremena posvećuju radu, koji za uzvrat treba da omogući financijsku stabilnost koja je danas postala veoma važna u odlučivanju bivanja majkom. Također, veliku ulogu ima i razina socijalne podrške majkama, kako u vidu materijalnih dobara tako i u vidu emocionalne, informacijske podrške i slično. Zbog svega ovoga se javlja potreba za ponovnim definiranjem ženskog identiteta, kao i redefiniranjem uloge oca od kojeg se zahtijeva veća uključenost u odgoj i kućanski rad.

9.LITERATURA

1. Anonymus, (2019). FELJTON Kako je 1. svjetski rat izmijenio ulogu žene. Preuzeto s <https://www.nacional.hr/feljton-kako-je-1-svjetski-rat-izmijenio-ulogu-zene-2/> [Datum pristupa: 24.07.2022.]
2. Aračić, D. (2018). Marijino majčinstvo u godini majčinstva. Služba Božja, 58 (2), 227-234. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202226> [Datum pristupa: 13.07.2022.]
3. Babić, M. (2018). Majčinstvo u liturgiji. Služba Božja, 58 (2), 235-243. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202227> [Datum pristupa: 11.07.2022.]
4. Badinter, E. (2013). Sukob: Kako ideal suvremenog majčinstva ugrožava ženu. Zagreb: Algoritam
5. Bajsić, V. (1978). Krštenje kao enkulturacija. Bogoslovska smotra, 48 (1-2), 37-44. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/34263> [Datum pristupa: 02.07.2022.]
6. Baloban, J., Hobljaj, A. i Crnić, D. (2010). Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja. Bogoslovska smotra, 80 (2), 527-561. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/56246> [Datum pristupa: 19.08.2022.]
7. Bereš, M. (2018). Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću (Diplomski rad). Preuzeto s <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:4289/preview> [Datum pristupa: 18.08.2022.]
8. Braović Plavša, M. (2019). KRATKE BILJEŠKE O KULTURALNIM STUDIJIMA. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, (3-4/2019), 107-114. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/235562> [Datum pristupa: 21.06.2022.]
9. Čačić M., Kikaš, M. i Treskanica, S., (2016). Ida Ograjšek Gorenjak - Potka ustaljenih rodnih obrazaca. Preuzeto s <http://www.zarez.hr/clanci/ida-ograjsek-gorenjak-potka-ustaljenih-rodnih-obrazaca> [Datum pristupa: 24.07.2022.]
10. Duda, D. (2002). Kulturalni studiji: ishodišta i problemi. Zagreb: AGM
11. First-Dilić, R. (1974). Socijalizacija u obitelji i slobodno vrijeme; Pristup proučavanju socijalizacije u obitelji. Revija za sociologiju, 4 (2-3), 3-14. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/156451> [Datum pristupa: 31. 08. 2022.]
12. Fontana, A., & Frey, J. H. (2005). The interview. The Sage handbook of qualitative research, 3, 695-727. Preuzeto s [http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-common-courses/Lincoln/Fontana%20&%20Frey%20\(2000\)%20Interview.pdf](http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-common-courses/Lincoln/Fontana%20&%20Frey%20(2000)%20Interview.pdf) [Datum pristupa: 02.07.2022.]

13. Gavazzi, M. (1928). Kulturna analiza etnografije Hrvata. Narodna starina, 7 (16), 115-144. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/61597> [Datum pristupa: 25.06.2022.]
14. Gregory, A., & Milner, S. (2011). What is “new” about fatherhood? The social construction of fatherhood in France and the UK. Men and masculinities, 14(5), 588-606. Preuzeto s <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.860.1370&rep=rep1&type=pdf> [Datum pristupa: 18.05.2022.]
15. Halmi, A., (2005). Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap
16. Haviland, W.A. (2004). Kulturna antropologija . Jastrebarsko: Naklada Slap
17. Hendelja, I. i Bartolac, A. (2021). ISKUSTVO TRANZICIJE U MAJČINSTVO I PROMJENE OKUPACIJSKOG ŽIVOTNOG STILA MLADIH MAJKI. Ljetopis socijalnog rada, 28 (3), 645-671. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v28i3.414> [Datum pristupa: 15.05.2022.]
18. Jambrek, S. (2009). Evanđeosko kršćanstvo i obitelj. Kairos, 3 (2), 193-212. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/41724> [Datum pristupa: 10.07.2022.]
19. Jurčević Lozančić, A. i Kunert, A. (2015). OBRAZOVANJE RODITELJA I RODITELJSKA PEDAGOŠKA KOMPETENCIJA, TEORIJSKI I PRAKTIČKI IZAZOVI. Metodčki obzori, 10(2015)2 (22), 39-48. Preuzeto s <https://doi.org/10.32728/mo.10.2.2015.03> [Datum pristupa: 11.05.2022.]
20. Kolarić J., 2005., Ekumenska trilogija : istočni kršćani, pravoslavni, protestanti, Zagreb: Prometej
21. Ljubetić, M. (2007). Biti kompetentan roditelj. Zagreb: Mali profesor.
22. Marojević, A. (2016). Društveno-politički-ideologijski kontekst razvoja sociologije religije u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:695271> [Datum pristupa: 13.08.2022.]
23. Milić Babić, M. (2019). Socijalna podrška i roditeljstvo. Socijalne teme, 1 (6), 13-26. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/233278> [Datum pristupa: 26.07.2022.]
24. O'Reilly, A. (2010) (ed.). Encyclopedia of motherhood. Sage. Preuzeto s https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=Avq58dqJwMkC&oi=fnd&pg=PR1&dq=motherhood&ots=QzHiH5nCV_&sig=EoGqnfnuVBItt_9W_3_o_opBY5g&redir_esc=y#v=onepage&q=motherhood&f=false [Datum pristupa: 15.05.2022.]

25. Pavić, Ž., Kurbanović, F. i Levak, T. (2017). Mediatisation of Catholicism in Croatia: A Networked Religion?. *Revija za sociologiju*, 47 (3), 241-270. <https://doi.org/10.5613/rzs.47.3.1> [Datum pristupa: 14.08.2022.]
26. Pećnik, N., Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku
27. Pernar, M. (2010). *Roditeljstvo*. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 255-260. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59248> [Datum pristupa: 12.06.2022.]
28. Pintar, Ž. (2018). *Roditeljstvo u otporu*. *Školski vjesnik*, 67 (2), 287-298. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/216733> [Datum pristupa: 11.05.2022.]
29. Pleić Tomić, B. (2020). *Mama kuha ručak, tata čita novine*. Zagreb: Faktura
30. Radeka, R. (2018). *Konstruiranje upitnika u svrhu istraživanja (Završni rad)*. Preuzeto s <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A4567/datastream/PDF/view> [Datum pristupa: 02.07.2022.]
31. Relja, R. (2009). *Suvremena etnografija kao integrativni metodološki pristup: teorijsko-metodološki doprinosi socio-kulturološkim istraživanjima*. *Godišnjak Titius*, 2 (2), 119-134. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112444> [Datum pristupa: 25.06.2022.]
32. Režan, P. (2008). *Argument enkulturacije kao doprinos njegovanju tolerancije*. *Filozofska istraživanja*, 28 (1), 125-136. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/23149> [Datum pristupa: 31.08.2022.]
33. Staničić, F. (2019). **PRILOG RASPRAVI O REPUBLICI HRVATSKOJ KAO SEKULARNOJ DRŽAVI I POJMOVIMA SEKULARIZACIJE I SEKULARIZMA**. *Pravni vjesnik*, 35 (3-4), 0-0. <https://doi.org/10.25234/pv/8406> [Datum pristupa: 13.08.2022.]
34. Starc, B. (2014). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Preuzeto s https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/rz-publikacija_el-knjiga.pdf [Datum pristupa: 28.05.2022.]
35. Staržik, J. (2020). *Kristovo krštenje*. *Spectrum*, 53 (1), 17-30. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/273974> [Datum pristupa: 18.07.2022.]
36. Šagi, B.Z. (1995). **NOVI STAVOVI KATOLIČKE CRKVE U ODNOSU CRKVE I DRŽAVE**. *Društvena istraživanja*, 4 (6 (20)), 927-935. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/32287> [Datum pristupa: 13.07.2022.]

37. Švab, A. (2007). Novi oblici roditeljstva: Očinstvo i roditeljstvo u lezbijskim obiteljima. *Revija za sociologiju*, 38 (1-2), 43-55. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/18075> [Datum pristupa: 16.05.2022.]
38. Valensin, A. (1931). Kršćanstvo i žena. *Obnovljeni Život*, 12. (8.), 360-372. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/60546> [Datum pristupa: 10.07.2022.]
39. Valković, M. (1978). Navještenje - Vjera - Krštenje. *Bogoslovska smotra*, 48 (1-2), 10-25. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/34259> [Datum pristupa: 03.07.2022.]
40. Volarević, M. (2017). Kriza očinstva. *Služba Božja*, 57 (3), 415-418. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/188188> [Datum pristupa: 16.05.2022.]
41. Vrclj, S. (2019). 'Majčinstvo – podloga familijarizacije odgojno-obrazovnih ustanova', *Jahr*, 10(1), str. 109-128. Preuzeto s <https://doi.org/10.21860/j.10.1.6> [Datum pristupa: 15.05.2022.]
42. Vučković, A. (2012). Sekularizacija društva i sakralizacija osobe. *Bogoslovska smotra*, 82 (4), 917-938. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96173> [Datum pristupa: 14.08.2022.]
43. Župančić, M. (1982). Lokalna zajednica u sociološkoj perspektivi. *Sociologija i prostor*, (77-78), 117-126. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/119616> [Datum pristupa: 05.07.2022.]

IZVORI

1. Baloban, J., Hoblaj, A. i Crnić, D. (2010). Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja. *Bogoslovska smotra*, 80 (2), 527-561. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/56246> [Datum pristupa: 19.08.2022.]
2. Grad Rijeka. Novčana potpora za novorođenče. Preuzeto s <https://gov.rijeka.hr/zahtjevi-i-obraci/zdravstvo-i-socijalna-skrb/pomoci-za-djecu-i-mlade/novcana-potpورا-za-novorodjence/147> [Datum pristupa: 26.07.2022.]
3. Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> [Datum pristupa: 17.05.2022.]
4. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2022). Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2021. godini. Preuzeto s <https://www.hzjz.hr/wp->

- [content/uploads/2022/08/Prirodno_kretanje_2021_0822.pdf](#) [Datum pristupa: 15.08.2022.]
5. Obiteljski zakon Republike Hrvatske. Preuzeto s : <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> [Datum pristupa: 17.05.2022.]
 6. Središnji državni ured za demografiju. Rodiljne i roditeljske potpore. Preuzeto s <https://demografijaimladi.gov.hr/rodiljne-i-roditeljske-potpore-5913/5913> [Datum pristupa: 26.07.2022.]
 7. Svetište Gospe Sinjske. Sedam svetih sakramenata . Preuzeto s <https://www.gospa-sinjska.hr/index.php/sakramenti/66-sedam-svetih-sakramenata> [Datum pristupa: 02.07.2022.]
 8. Školski rječnik hrvatskog jezika. URL: <https://rjecnik.hr/> [Datum pristupa: 17.05.2022.]